

ZAŠTITA PRAVA NA SAZNANJE PODRIJETLA U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA?

Izv. prof. dr. sc. Nataša Lucić *

UDK: 347.633:342.7-058.855 (4)

347.633:341.231.14(4)

DOI: 10.3935/zpfz.75.3.4

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: lipanj 2025.

Pravo na saznanje istine o vlastitu podrijetlu predstavlja temeljnu sastavnicu ljudskog identiteta i dostojanstva. Iako mnogobrojni međunarodni i europski pravni izvori štite pravo na saznanje podrijetla kao posebno ili kao sastavnicu šire određenog prava, oni ne pružaju konkretne smjernice za razvoj učinkovitih nacionalnih mehanizama za ostvarivanje tog prava. Teret stvaranja tih mehanizama pada na nacionalne zakonodavce. Isto tako, ne nude jasnije smjernice za postizanje ravnoteže kod sukoba prava na saznanje podrijetla s drugim pravima njegova nositelja ili pravima drugih osoba. U tom kontekstu, praksa Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) postaje ključna jer nudi smjernice za tumačenje i primjenu međunarodnih standarda u nacionalnim pravnim sustavima.

Cilj je ovog rada sustavna analiza relevantne prakse ESLJP-a u području prava na saznanje podrijetla, s naglaskom na presude i u njima izražena stajališta ESLJP-a koji mogu pomoći hrvatskom zakonodavcu u identificiranju postojećih ograničenja u nacionalnom pravnom okviru. Na temelju rezultata analize relevantne prakse ESLJP-a, rad pruža konkretne odrednice za ocjenu učinkovitosti postojećih pravnih rješenja i definiranje smjera budućeg razvoja hrvatskog obiteljskog zakonodavstva u ovom pravnom području.

Ključne riječi: Europski sud za ljudska prava, privatni i obiteljski život, identitet, podrijetlo

* Dr. sc. Nataša Lucić, izvanredna profesorica Pravnog fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Stjepana Radića 13, 31000 Osijek; nlucic@pravos.hr; ORCID ID: orcid.org/0009-0008-9528-3811

1. UVOD **

Za svakog pojedinca, pravo na saznanje istine o vlastitu podrijetlu predstavlja temeljnu sastavnicu identiteta i ljudskog dostojanstva.¹ Saznanje o biološkom podrijetlu ne samo da omogućuje izgradnju osobnog identiteta već ima i dubok psihološki i emocionalni značaj za pojedinca, a u nekim slučajevima i za širu obiteljsku zajednicu.² U međunarodnom kontekstu, pravo na saznanje podrijetla prepoznaje se i štiti putem različitih pravnih izvora. Opća deklaracija o ljudskim pravima³, Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁴ (dalje: EKLJP) te Povelja Europske unije o temeljnim pravima⁵ jamče pravo na privatni i obiteljski život, što uključuje i pravo pojedinca da zna svoje biološko podrijetlo. Članak 8. EKLJP-a, koji se odnosi na pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, često se interpretira u kontekstu zaštite prava na identitet i pristup informacijama o podrijetlu. Dodatno, u okviru Ujedinjenih naroda, Konvencija o pravima djeteta⁶ (dalje: KPD) također priznaje pravo djeteta na saznanje svojih roditelja, pri čemu se naglašava važnost zaštite ovog prava od samog početka života.⁷

** Ovaj je rad financirao Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku internim projektom br. IP-PRAVOS-2 "Pravna zaštita obitelji i ranjivih skupina društva".

¹ Pravo na osobni identitet, osobni razvoj i osobnost prava su izvedena iz različitih pravnih izvora, ali uglavnom proizlaze iz prava na privatnost ili zaštitu ljudskog prava na privatni život. Omogućavaju nam da budemo ono što želimo biti, predstavljaju interpretaciju onoga što za mene znači biti ja, a za tebe znači biti ti. Marshal, J., *Human Rights Law and Personal Identity*, Routledge, Abingdon, New York, 2014., str. 46.

² Kako navodi Besson, svatko od nas ima pravo na istinu, a time i na istinu o svom podrijetlu. Doista se smatra važnim elementom nečije psihološke ravnoteže znati odakle dolazimo. Besson, S., *Enforcing the Child's Right to Know Her Origins: Contrasting Approaches Under the Convention on the Rights of the Child and the European Convention on Human Rights*, *International Journal of Law, Policy and the Family*, vol. 27, br. 2, 2007., str. 140.

³ Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 12/2009.

⁴ Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 18/1997, 6/1999, 14/2002, 13/2003, 9/2005, 1/2006, 2/2010, 13/2017.

⁵ Službeni list Europske unije, C 202/389 od 7. lipnja 2016.

⁶ Konvencija UN-a o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, br. 15/1990, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 12/1993, 20/1997, 4/1998, 13/1998.

⁷ KPD u čl. 7. propisuje da dijete odmah nakon rođenja mora biti upisano u matične knjige "te mu se mora jamčiti pravo na ime, pravo na državljanstvo i, koliko je to

Međutim, iako su međunarodni i europski pravni izvori jasni u pogledu prava na saznanje podrijetla, oni ne nude konkretne smjernice za uspostavu djelotvornih nacionalnih mehanizama koji bi omogućili ostvarivanje tog prava. Teret razvoja tih mehanizama odnosno učinkovitih zakonodavnih okvira pada na nacionalne vlasti, koje su odgovorne za implementaciju međunarodnih standarda unutar svojih nacionalnih pravnih sustava. Stoga, iako međunarodni izvori pružaju osnovna načela zaštite prava na podrijetlo, nedostatak konkretnih smjernica za njihovu primjenu u praksi ostavlja širok prostor za različite pristupe i interpretacije na nacionalnoj razini. Zbog toga analiza relevantne prakse Europskog suda za ljudska prava (dalje: ESLJP) postaje ključna. Praksa ESLJP-a nudi smjernice za pravilno tumačenje i primjenu međunarodnih i europskih standarda u nacionalnim pravnim okvirima, te definira granice i načine na koje države mogu razvijati učinkovite mehanizme za zaštitu prava na saznanje biološkog podrijetla.

U tom je smislu cilj ovoga rada sustavna analiza prakse ESLJP-a u vezi sa zaštitom prava na saznanje podrijetla stavljajući naglasak na one presude i ona stajališta ESLJP-a koji su važni hrvatskom zakonodavcu za detektiranje postojećih nedostataka u nacionalnom pravu koji dovode do sužavanja prostora zaštite identiteta pojedinca. Rad će rezultirati zaključcima izvedenima iz analize relevantne prakse koji mogu poslužiti kao konkretna podloga hrvatskom zakonodavcu za ocjenu postojećih pravnih rješenja i njihove učinkovitosti, te za definiranje smjera budućeg razvoja obiteljskog zakonodavstva u ovom području. Analiza relevantnih predmeta i izvedeni zaključci važni su i stručnjacima u praksi koji donose odluke u vezi sa saznanjem istine o podrijetlu, a

moguće, pravo da zna za svoje roditelje i da uživa njihovu skrb”, a u čl. 8. obvezuje države stranke da štite djetetovo pravo na očuvanje identiteta. Za interpretaciju čl. 7. i čl. 8. KPD-a vidi Tobin, J.; Seow, F., *Article 7: The Rights to Birth Registration, a Name, Nationality, and to Know and Be Cared for by Parents*, u: Tobin, J. (ur.), *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2019., str. 51 – 58 i Tobin, J.; Todres, J., *Article 8: The Right to Preservation of a Child's Identity*, u: Tobin, J. (ur.), *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2019., str. 281 – 306.

Vidi i čl. 30. Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 5/2013.; čl. 22. Europske konvencije o posvojenju djece (revidirana), Council of Europe Treaty Series – CETS No. 202, Strasbourg, 27. studenoga 2008. Dostupno na: Details of Treaty No. 202, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=202> (1. travnja 2025.); načelo br. 28. Bijele knjiga o načelima koja se odnose na utvrđivanje roditeljstva i njegove pravne posljedice (engl. Principles Concerning the Establishment and Legal Consequences of Parentage – “The White Paper”), CDCJ na 79. sjednici 11. do 14. svibnja 2004.

koji su obvezni poštovati te, preporučljivo, pozivati se na presude ESLJP-a pri donošenju ovih pravno izazovnih odluka.

2. ANALIZA RELEVANTNE PRAKSE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Premda se nigdje izričito ne referira na pravo na saznanje podrijetla, EKLJP, kako je uvodno pojašnjeno, to pravo štiti kao sastavnicu čovjekova identiteta, a koji ulazi u sferu zaštite privatnog i obiteljskog života iz čl. 8. EKLJP-a.⁸ Osim u kontekstu čl. 8. EKLJP-a, ESLJP je o predmetima vezanima uza zaštitu prava na saznanje podrijetla raspravljao i u smislu čl. 6. st. 1. EKLJP-a kojim se štiti pravo na pošteno suđenje u razumnom roku, čl. 13. kojim se štiti pravo na djelotvoran pravni lijek, a u određenim predmetima i u kontekstu čl. 14. kojim se uživanje prava i sloboda priznatih EKLJP-om osigurava bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi.

Iz bogate prakse ESLJP-a u ovome području, za znanstvenu analizu odabrani su predmeti koje bi i hrvatski zakonodavac trebao imati na umu kod budućeg razvoja obiteljskog zakonodavstva u dijelu kojim se uređuju instituti utvrđivanja i osporavanja majčinstva i očinstva. Naime, Obiteljski zakon⁹ (dalje: ObZ) definira relativno kratke rokove za pokretanje postupaka za utvrđivanje¹⁰, a osobito za osporavanje podrijetla djeteta¹¹ pa se otvara pitanje mogu li i u kojoj mjeri takvi zakonski okviri ograničiti zaštitu prava na privatni i obiteljski život. Nadalje, osoba koja se smatra ocem djeteta rođenoga u braku ne može pokrenuti postupak za osporavanje očinstva upisanoga na temelju bračne presumpcije¹² dok isto pravo uživa majka i majčin muž¹³ pa se otvara pitanje

⁸ Pregled relevantne prakse ESLJP-a koja se odnosi na određene aspekte pitanja identiteta u primjeni čl. 8. EKLJP-a vidi u Marshall, J. (ur.), *Personal Identity and the European Court of Human Rights*, Routledge, Abingdon, New York, 2022. i Lulić, M.; Muhvić, D., *Pravo na identitet u sustavu ljudskih prava s posebnim osvrtom na selektivnu praksu Europskog suda za ljudska prava*, u: Barbić, J.; Župan, M. (ur.), *Identitet u prekograničnim privatnopravnim odnosima*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2021., str. 47 – 76.

⁹ Narodne novine, br. 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023, 156/2023.

¹⁰ Vidi čl. 383. – 387. ObZ-a.

¹¹ Vidi čl. 393. – 406. ObZ-a.

¹² Vidi čl. 79. ObZ-a.

¹³ Vidi više u Rešetar, B., *Komentar Obiteljskog zakona (Knjiga I)*, Organizator d.o.o., Zagreb, 2022., str. 254 – 327; Aras Kramar, S., *Komentar Obiteljskog zakona (Knjiga II)*, Organizator d.o.o., Zagreb, 2022., str. 209 – 270; Lucić, N.; Rešetar, B., *Utvrđivanje*

(ne)opravdanosti stavljanja u nepovoljniji položaj osobe koja se smatra ocem u odnosu na druge osobe uključene u slučaj.¹⁴ Također, podrijetlo utvrđeno sudskom odlukom nije moguće osporavati, čak ni onda ako postoje znanstveni dokazi koji isključuju očinstvo osobe koja je na temelju sudske odluke upisana kao otac, što inicira dvojbu sužavanja prostora za utvrđenje istine o podrijetlu na temelju formalističkih procesnih određenja. S druge pak strane domaće zakonodavstvo pokazuje otvorenost prema širenju ovoga prostora uklanjajući prepreku poslovne nesposobnosti za davanje valjane izjave o priznanju podrijetla¹⁵, ali ne nudi istodobno jasnije mehanizme zaštite za slučaj da osoba bez poslovne sposobnosti nije u stanju shvatiti značenje priznanja i dužnosti koje iz njega proizlaze. Važno je spomenuti i da u svjetlu recentnih, s iznimnim medijskim zanimanjem praćenih, događaja ostavljanja novorođenoga djeteta u košu za otpad¹⁶ te u tzv. prozoru za život¹⁷, Hrvatsku trenutačno zaokuplja pitanje (ne)opravdanosti uvođenja instituta anonimnog poroda odnosno zaštite prava majke na neotkrivanje njezina identiteta.

Uzimajući u obzir navedene i druge probleme i nejasnoće koje u vezi sa zaštitom prava na saznanje podrijetla postoje u domaćem pravu, za prikaz i analizu odabrani su predmeti u kojima je ESLJP raspravljao o rokovima za pokretanje i razumnim rokovima za provođenje postupaka o biološkom podrijetlu, prethodno (ne)provedenim postupcima kao pretpostavci za pokretanje budućih, pravu na neodazivanje biomedicinskim vještačenjima o podrijetlu, pravu majke na zaštitu od otkrivanja identiteta, pravu djeteta da se u skladu s njegovim željama ne mijenjaju podatci o podrijetlu te o poslovnoj (ne)sposobnosti kao prepreci za utvrđivanje istine o podrijetlu. Izostavljeni su predmeti koji se bave pitanjem prava na saznanje podrijetla djece rođene putem surogat

porijekla djeteta u novom Obiteljskom zakonu, Hrvatska pravna revija, vol. 16, br. 3, 2016., str. 133 – 148.

¹⁴ Ovo to više jer osoba koja se smatra ocem djeteta čije je očinstvo utvrđeno priznanjem ulazi u krug ovlaštenika za podnošenje tužbe za osporavanje očinstva (vidi čl. 79. st. 2. toč. 3. ObZ-a).

¹⁵ Vidi čl. 58.c. i čl. 63. ObZ-a.

¹⁶ Među ostalim medijima, izvještaj o navedenom slučaju dostupan je na internet-skom portalu Hrvatske radiotelevizije: <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/u-kontejneru-u-zapresicu-pronadeno-novorodence-11538257> (15. svibnja 2024.).

¹⁷ Među ostalim medijima, izvještaj o navedenom slučaju dostupan je na internetskom portalu Hrvatske radiotelevizije: <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/ministarstvo-zbrinuto-dijete-ostavljeno-u-tzv-prozoru-za-zivot--12217725> (25. lipnja 2025.).

majčinstva i medicinski pomognute oplodnje.¹⁸ S obzirom na kompleksnost pravnih odnosa i novonastale izazove u području reproduktivnih tehnologija, ti se predmeti tematski ističu i zbog svojih jedinstvenih pravnih, ali i etičkih i društvenih karakteristika te zahtijevaju zasebnu znanstvenu obradbu.

2.1. Rokovi za pokretanje i provođenje postupaka utvrđivanja i osporavanja podrijetla

Jedan od većih izazova u kreiranju učinkovitoga zakonodavnog okvira za zaštitu prava na saznanje podrijetla procesnog je karaktera i tiče se definiranja rokova u kojima je dopušteno pokretati maternitetske i paternitetske sporove, ali i razumnih rokova za njihovo provođenje. Čini se da i u praksi zaštita ovoga prava najčešće izostaje upravo na temelju navedenih procesnih pitanja, na što svakako upućuju i relevantni predmeti ESLJP-a u ovom pravnom području.

Među ostalima, o pitanju razumnog roka za provođenje postupka utvrđivanja očinstva ESLJP je raspravljao u predmetu *Ebru i Tayfun Engin Çolak protiv Turske*.¹⁹ Prva podnositeljica zahtjeva u ovome predmetu E. Ç. je u travnju 1992. g., djelujući u svoje ime i u ime drugog podnositelja zahtjeva, svoga sina T. E. Ç, podnijela tužbu za utvrđivanje očinstva pri nadležnom sudu u Istanbulu protiv E. İ, poznatoga turskog pjevača, tvrdeći da je on biološki otac T. E. Ç. Nakon postupanja u prvom i drugom stupnju, ukidanja odluke i ponovnog postupanja, pravomoćna odluka kojom se utvrdilo očinstvo E. İ. donesena je tek 2001. g., a na duljinu trajanja postupka utjecalo je među ostalim i to što se navodni otac nije odazvao na čak 11 zakazanih termina za provođenje vještačenja DNK analizom. Sve faze postupka bile su iznimno medijski praćene zbog statusa slavne osobe koji je uživao E. İ. Podnositelji zahtjeva žalili su se na predugo trajanje postupka, pretjeranu izloženost medijskoj pozornosti te nedostatak primjerenih životnih i obrazovnih uvjeta djeteta uzrokovanih neispunjavanjem obveze uzdržavanja od strane njegova oca.

¹⁸ O ovim predmetima vidi u Boone, I.; Vonk, M. (ur.), *The Right to Identity and Access to Information on Genetic Origin and Parentage*, Cambridge, Antwerp, Chicago, Intersentia, 2014.; Čulo Margaletić, A.; Preložnjak, B.; Šimović, I., *Presumption of Motherhood on Crossroad of Surrogacy Arrangements in EU*, u: Duić, D.; Petrašević, T. (ur.), *EU and comparative law issues and challenges series (ECLIC)*, vol. 3, 2019., str. 778 – 802; Preložnjak, B., *Modern challenges in the implementation of the child's right to know his origin*, u: Duić, D.; Petrašević, T. (ur.), *EU and comparative law issues and challenges series (ECLIC)*, vol. 4, 2020., str. 1175 – 1203.

¹⁹ *Ebru i Tayfun Engin Çolak protiv Turske*, zahtjev br. 60176/00, presuda ESLJP-a od 30. svibnja 2006.

Uzimajući u obzir sve činjenične i pravne okolnosti konkretnoga slučaja, ESLJP je zaključio kako se rok od više osam godina i devet mjeseci za postupanje u ovome predmetu ima smatrati neopravdano dugim, posebice s obzirom na interes podnositelja zahtjeva u sporu, da ne ispunjava zahtjev razumnog roka te da je s tim u svezi došlo do povrede čl. 6. st. 1. EKLJP-a. ESLJP je, nadalje, utvrdio da domaći sudovi nisu uspjeli uspostaviti pravednu ravnotežu između prava podnositelja zahtjeva da utvrde istinu o dječakovu očinstvu bez nepotrebnog odgađanja i prava navodnog oca da se odbije podvrgnuti DNK testovima. U tom je smislu nemogućnost domaćih sudova da pravodobno riješe pitanje očinstva ostavila podnositelje zahtjeva u dugotrajnom stanju neizvjesnosti u pogledu osobnog identiteta djeteta, što je dovelo do povrede čl. 8. EKLJP-a. ESLJP je također utvrdio da je došlo i do povrede čl. 13. EKLJP-a zbog nedostatka pravnog lijeka u domaćem pravu koji bi podnositeljima zahtjeva omogućio da ostvare pravo na odluku o svom predmetu u razumnom roku.

Iste je godine ESLJP donio još jednu važnu odluku u kojoj se referirao na vremenske okvire provođenja postupka za utvrđivanje očinstva, ali i na dobna ograničenja za pokretanje takvih postupaka. To je odluka u predmetu *Jäggi protiv Švicarske*²⁰ koja je slijedila nakon punih 40 godina pravne bitke koju je podnositelj zahtjeva A. J. vodio u Švicarskoj, s namjerom da se utvrdi istina o njegovu podrijetlu. Rođen je 1939. g. u Ženevi, a neposredno prije njegova rođenja opunomoćenik kojeg je imenovala država podnio je tužbu protiv A. H., njegova navodnog oca, tražeći izjavu o priznanju očinstva i ispunjavanje obveze uzdržavanja. A. H. je priznao da je imao seksualne odnose s podnositeljevom majkom, ali je zanijemao očinstvo. Prvostupanjski sud u Ženevi odbio je tužbu u siječnju 1948. g. Deset godina poslije, podnositelju zahtjeva koji je bio smješten u udomiteljskoj obitelji majka potvrđuje da mu je A. H. otac. Prema navodima podnositelja zahtjeva, on je imao redovite kontakte sa svojim ocem i od njega je primao darove i mjesečnu isplatu od deset švicarskih franaka sve dok nije postao punoljetan, a te je navode obitelj A. H. demantirala. A. H. je uvijek odbijao podvrgnuti se genetskim testovima kako bi se utvrdilo očinstvo. Nedugo nakon njegove smrti, 1976. g., analiza krvi provedena na zahtjev podnositelja zahtjeva nije isključila da je A. H. njegov otac. Budući je 1997. g. istekao zakup grobnice A. H., podnositelj zahtjeva platio je obnovu zakupa do 2016. g. u iznosu 2600 švicarskih franaka. Zahtjev za reviziju presude iz siječnja 1948. g. podnio je 1999. g. tražeći DNK analizu na posmrtnim ostatcima A. H. Nacionalni sudovi nisu prihvatili njegov zahtjev dajući obrazloženje koje se u bitnome temelji na konstataciji da je u dobi od 60 godina podnositelj zahtjeva mogao razviti svoju osobnost čak i u nedostatku sigurnosti u pogledu podrijetla od oca.

²⁰ Jäggi protiv Švicarske, zahtjev br. 58757/00, presuda ESLJP-a od 13. lipnja 2006.

Suprotno shvaćanju švicarskih nacionalnih vlasti, ESLJP je u ovome predmetu iznio stajalište da interes pojedinca da otkrije svoje podrijetlo ne nestaje s godinama. Naprotiv, u konkretnom slučaju podnositelj zahtjeva je oduvijek pokazivao stvarni interes za otkrivanje identiteta svog oca, budući da je cijeli život pokušavao doći do pouzdanih informacija o tome. Takve okolnosti implicirale su moralnu i duševnu patnju, iako to nije bilo medicinski potvrđeno. Nadalje, ESLJP je primijetio da u protivljenju DNK testu, koji je bio relativno nenametljiva mjera, obitelj A. H. nije navela nikakve uvjerljive vjerske ili filozofske razloge. Štoviše, da podnositelj zahtjeva nije obnovio ugovor o zakupu grobnice, mir pokojnika i nepovredivost njegovih posmrtnih ostataka već bi bili narušeni 1997. g. jer njegovo je tijelo trebalo biti ekshumirano. Dakle, pravo na počinak u miru uživao je samo privremeno. Osim toga, ESLJP je istaknuo da provođenje DNK analize ne može narušiti privatni život umrle osobe²¹ te da zaštita pravne sigurnosti sama po sebi nije bila dovoljna osnova za lišavanje podnositelja zahtjeva prava da otkrije svoje podrijetlo. ESLJP je, prema tome, zaključio da Švicarska podnositelju zahtjeva nije osigurala pravo na poštovanje privatnog života te da je došlo do povrede čl. 8. EKLJP-a. Ono što je ključna poruka koju je ESLJP u ovome predmetu poslao jest da protek vremena ne upućuje nužno na prestanak potrebe pojedinca za utvrđenjem istine o podrijetlu i to je iznimno važno uzeti u obzir pri definiranju rokova i drugih pretpostavki za pokretanje postupaka u kojima je takvu istinu potrebno utvrditi.

Bilo bi, međutim, pogrešno zaključiti da ESLJP zagovara potpuno napuštanje vremenskih ograničenja za pokretanje postupka za utvrđivanje podrijetla. Konkretno u pogledu postupaka za utvrđivanje očinstva ESLJP je dosljedno prihvaćao da potreba da se osigura pravna sigurnost i konačnost u obiteljskim odnosima, kao i da se zaštite interesi djeteta, opravdava uvođenje vremenskog ili drugih ograničenja za njihovo pokretanje. Takvo je stajalište iznio u primjeric slučajeve *Grönmark protiv Finske*²², *Phinikaridou protiv Cipra*²³, *Çapın protiv Turske*.²⁴ Međutim, ono što ESLJP naglašava jest potreba uspostave pravedne ravnoteže između općeg interesa za zaštitu pravne sigurnosti obiteljskih odnosa i interesa (navodnog) biološkog oca da se njegovo očinstvo preispita u svjetlu znanstvenih dokaza.

²¹ Slično i 15 godina poslije u predmetu *Boljević protiv Srbije*, zahtjev br. 47443/14, presuda ESLJP-a od 16. lipnja 2020.

²² *Grönmark protiv Finske*, zahtjev br. 17038/04, presuda ESLJP-a od 6. srpnja 2010.

²³ *Phinikaridou protiv Cipra*, zahtjev br. 23890/02, presuda ESLJP-a od 20. listopada 2007.

²⁴ *Çapın protiv Turske*, zahtjev br. 44690/09, presuda ESLJP-a od 15. listopada 2019.

Da uvođenje vremenskih okvira unutar kojih pretpostavljeni otac mora poduzeti radnje za osporavanje očinstva ima za cilj osigurati pravnu sigurnost i zaštititi interes djeteta da zna svoj identitet, ali da ti ciljevi, međutim, ne nadmašuju nužno pravo pretpostavljenog oca da ostvari mogućnost osporiti očinstvo, ESLJP je obrazložio u slučaju *Mizzi protiv Malte*.²⁵ Bivša supruga podnositelja zahtjeva u tome predmetu, gđa. X zatrudnjela je 1966. g. u doba dok su ona i podnositelj zahtjeva, koji je bio poznati malteški poduzetnik, još uvijek živjeli zajedno. U ožujku 1967. g. podnositelj zahtjeva i X prekinuli su zajednički život, a u srpnju 1967. g. X je rodila dijete Y. U ožujku 1968. g. podnositelj zahtjeva i X su se i formalnopravno razveli. Iako je sumnjao u svoje očinstvo, u konkretnim okolnostima podnositelj zahtjeva nije mogao osporavati očinstvo prema tada važećem domaćem pravu. Naime, otac je mogao osporiti očinstvo samo na temelju prekida suživota ili razvoda tijekom pretpostavljenog razdoblja začeća. Zakonski okviri nalogali su i da muž ne može osporavati očinstvo na temelju preljuba, osim ako je rođenje od njega skriveno. Kako je podnositelj zahtjeva živio s X u doba začeća Y i kako je on bio svjestan rođenja, nije mogao pokrenuti postupak osporavanja očinstva. X je odbila raditi krvne analize, što je dodatno potvrdilo njegovu sumnju u očinstvo. Uvjeren da nije njezin otac, nakon godinu dana od rođenja Y je čak prekinuo i održavati bilo kakve kontakte s njom. Međutim, zbog pravne nemogućnosti osporavanja očinstva, bio je upisan kao otac Y i posljedično obvezan uzdržavati je. Sporne odredbe malteškoga Građanskoga zakonika izmijenjene su 1993. g. i tim je izmjenama majčinom mužu također dopušteno osporavati očinstvo zbog preljuba uz prednošenje odgovarajućih dokaza, uključujući genetske testove koji isključuju očinstvo. Međutim, tužba se trebala podnijeti u roku od šest mjeseci od rođenja djeteta, a taj je rok u konkretnom slučaju odavno prošao pa je nacionalno pravosuđe onemogućilo osporavanje očinstva zbog nepravodobnog podnošenja tužbe. Podnositelj zahtjeva žalio se ESLJP-u na povredu prava iz čl. 6. i 8., ali i čl. 14. EKLJP-a budući da su druge zainteresirane strane, za razliku od njega, mogle pokrenuti postupak za osporavanje očinstva bez vremenskog ograničenja. Vlada je tvrdila da je svako miješanje bilo opravdano i razmjerno s obzirom na potrebu za pravnom sigurnošću i činjenicu da je Y oduvijek uživala u "društvenoj realnosti" da je kći podnositelja zahtjeva i da bi bilo štetno oduzeti joj identitet i izopćiti je iz njegove obitelji.

Zaključci ESLJP-a u ovome predmetu su da je došlo do miješanja u prava podnositelja zahtjeva prema čl. 6. EKLJP-a te da to miješanje nije bilo razmjerno. Prije 1993. g. podnositelj zahtjeva nije mogao podnijeti zahtjev za osporavanje očinstva jer trudnoća nije bila skrivena od njega, a nakon toga

²⁵ *Mizzi protiv Malte*, zahtjev br. 26111/02, presuda ESLJP-a od 30. siječnja 2006.

zbog proteka zakonskih rokova. S tim u svezi, ESLJP je i u ovome predmetu potvrdio kako određivanje rokova za pokretanje tužbe za osporavanje očinstva može služiti interesima pravne sigurnosti i interesima djece²⁶ te da posljedična ograničenja prava pretpostavljenog oca na pristup sudu nisu, kao takva, nespojiva s EKLJP-om. Međutim, "dotična pravila ili njihova primjena ne bi trebala spriječiti stranke u postupku da iskoriste raspoloživo pravno sredstvo".²⁷ ESLJP je mišljenja da je u ovom predmetu "praktična nemogućnost poricanja očinstva narušila bit prava podnositelja zahtjeva na sud. Stoga je miješanje na koje se prigovara pretjerano opteretilo podnositelja zahtjeva, ne uspijevajući postići pravednu ravnotežu između legitimnog interesa potonjeg za dobivanje sudske odluke o njegovom pretpostavljenom očinstvu i zaštite pravne sigurnosti i interesa drugih osoba uključenih u njegov slučaj".²⁸ Nadalje, budući da je svrha predmetnog postupka bila utvrditi pravni odnos podnositelja zahtjeva s Y, koja je bila upisana kao njegova kći, ovaj je slučaj prema mišljenju ESLJP-a nesporno pripadao u opseg čl. 8. EKLJP-a. Činjenica da podnositelju zahtjeva nikada nije bilo dopušteno osporiti očinstvo, prema procjeni ESLJP-a, nije bila razmjerna legitimnim ciljevima kojima se težilo. Konkretno, nije pokazano zašto bi društvo u cjelini imalo koristi od takve situacije. Potencijalni interes Y da uživa u "društvenoj realnosti" kćeri podnositelja zahtjeva nije mogao nadmašiti legitimno pravo potonjega da ima barem jednu prigodu osporiti očinstvo djeteta koje, prema znanstvenim dokazima, nije njegovo. Prema tome, ESLJP je zaključio da je došlo do povrede čl. 8., ali i čl. 14. EKLJP-a jer je zbog uskrate prava na osporavanje očinstva podnositelj zahtjeva stavljen u nepovoljniji položaj u odnosu na biološkog oca, X i Y.

Ne može se, ipak, na temelju slučaja *Mizzi protiv Malte* generalno zaključiti ni kako ESLJP drži da se pravo na osporavanje očinstva osobi koja je (pogrešno) upisana kao otac ne može ograničiti. U slučaju *Kordek protiv Poljske*²⁹ ESLJP je primjerice zaključio da nije došlo do povrede čl. 8. EKLJP-a kada muž majke nije zbog proteka zakonskog roka³⁰ mogao sudskim putem osporiti očinstvo djeteta M. rođenog u braku. Ni ovlašteni državni tužitelj koji je, prema poljskom obiteljskom zakonodavstvu, jedini mogao poreknuti postupak osporavanja očinstva nakon djetetove punoljetnosti (sve dok je dijete živo) nije našao

²⁶ Vidi i Rasmussen protiv Danske, zahtjev br. 8777/79, presuda ESLJP-a od 28. studenoga 1984.

²⁷ Mizzi protiv Malte, toč. 89.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Kordek protiv Poljske, zahtjev br. 54056/15, presuda ESLJP-a od 17. listopada 2017.

³⁰ Šest mjeseci za saznanje za činjenicu rođenja djeteta, a najkasnije dok dijete ne napuni 18 godina života.

razloge za pokretanje postupka za osporavanje očinstva u osiguranju najboljih interesa djeteta ili zaštiti interesa javnosti. Štoviše, upravo je u zaštiti najboljih interesa djeteta našao uporište za nepokretanje postupka osporavanja očinstva, posebnu težinu dajući okolnosti zdravstvenog stanja djeteta, konkretno, dijagnozi autizma. Uvažavajući danu argumentaciju poljskih nadležnih državnih tijela, ESLJP je, odlučujući u ovome predmetu, naglasio da je u svim slučajevima takve naravi od presudne važnosti sagledavanje onoga što je u najboljem interesu djeteta te da ovisno o njihovoj prirodi i ozbiljnosti djetetov najbolji interes može nadjačati interese roditelja.³¹ Nadalje, ESLJP je uzeo u obzir činjenicu da je prema mjerodavnom domaćem pravu podnositelj mogao pokrenuti postupak osporavanja očinstva u roku od šest mjeseci od kada je saznao za rođenje djeteta te da usprkos svojim sumnjama u pogledu očinstva, to ipak nije učinio. Iako je bio spriječen pokrenuti postupak nakon proteka zakonskog roka, mogao je zatražiti od ovlaštenog tužitelja da inicira provođenje postupka, a tužitelj je, prema ocjeni ESLJP-a “pažljivo ispitaio meritum predmeta, uzeo u obzir argumente podnositelja zahtjeva i ocijenio dokaze (...). Domaća tijela uzela su u obzir različite interese podnositelja zahtjeva i M., pažljivo odmjerila te interese i dala detaljne razloge za svoje nalaze. Osobito su primijetili da je M. mislio da je podnositelj zahtjeva njegov otac i da nije poznavao niti je želio poznavati bilo kojeg drugog oca (...).”³² U usporedbi s predmetom *Mizzi protiv Malte*, ESLJP ističe da u ovom predmetu podnositelj zahtjeva “nije podnio tužitelju nikakve uvjerljive znanstvene dokaze koji bi potkrijepili njegove sumnje u vezi s očinstvom”.³³ Konkretno, domaća su tijela navela da rezultati DNK testa koje je dostavio podnositelj zahtjeva nisu bili pouzdani. ESLJP je zaključio da nema naznaka da je način na koji su nadležna tijela izvršavala svoje ovlasti bio proizvoljan ili površan te da je s obzirom na okolnosti ovog slučaja i s obzirom na zdravstveno stanje M., bilo opravdano to što su domaće vlasti dale veću težinu interesima djeteta nego interesu podnositelja zahtjeva u utvrđivanju biološke činjenice.³⁴

Kada su u pitanju pretpostavke za pokretanja postupaka za osporavanje (bračnog) očinstva, ESLJP je svijest o činjenici neistinitog upisa često uzimao u obzir kao relevantan čimbenik pri procjeni opravdanosti vremenskih ogra-

³¹ Kordek protiv Poljske, toč. 26.

³² *Ibid.*, toč. 31.

³³ Vidi i Darmoń protiv Poljske, zahtjev br. 7802/05, presuda ESLJP-a od 17. studenoga 2009.

³⁴ Vidi i İyilik protiv Turske, zahtjev br. 2899/05, presuda ESLJP-a od 6. prosinca 2011. i Nylund protiv Finske, zahtjev br. 27110/95, presuda ESLJP-a od 29. lipnja 1999.

ničenja za iniciranje takvih postupaka. Osim nekih prethodno raspravljenih slučajeva koji govore tomu u prilog, svakako je važno spomenuti i slučaj *R. L. i drugi protiv Danske*.³⁵ Podnositelji zahtjeva u ovome predmetu bivši su bračni drugovi koji su željeli osporiti očinstvo nad dvoje djece, L. i S., kojima su bili upisani kao roditelji, a zahtjev za osporavanje temeljili su na majčinoj tvrdnji kako je u doba začeća imala spolne odnose s drugim muškarcem E. Dansko pravosuđe ipak nije dopustilo propitivati istinitost upisa, a ESLJP je prihvatio argumentaciju danskog pravosuđa u ovome predmetu, navodeći sljedeće: "Jedan od elemenata na koje se Visoki sud pozvao kada nije presudio u korist drugog podnositelja zahtjeva, koji je želio osporiti očinstvo djece, bio je određeni trenutak u vremenu kada je postao svjestan biološke stvarnosti. Što se tiče L.-a, rođenog u siječnju 2004. g., čini se da je tek u listopadu 2008. g. drugi podnositelj zahtjeva saznao da on možda nije biološki otac. Što se tiče S.-a, rođenog 12. listopada 2006. g., Visoki sud je primijetio da podnositelji zahtjeva nisu obavijestili vlasti da nisu imali seksualni kontakt u razdoblju začeća sve dok nisu podnijeli svoj zahtjev u studenom 2008. g. Drugim riječima, drugi podnositelj zahtjeva cijelo je vrijeme bio svjestan da ne može biti S.-ov biološki otac. ESLJP u tom smislu ističe da je u raznim slučajevima u kojima su muškarci priznali očinstvo s punom sviješću da možda nisu biološki očeви, ali naknadno, nakon isteka roka zastare, žele povući dano priznanje, prihvatio da domaći sudovi mogu dati veću težinu interesima djeteta, a ne interesu podnositelja zahtjeva da opovrgne njegovo slobodno priznato priznanje."³⁶

2.2. Prethodno provedeni postupci kao pretpostavka i/ili zapreka za pokretanje budućih

Nema dvojbe kako upis podrijetla djeteta utvrđenog primjenom presumpcije ili priznanjem pred upravnim tijelima može biti sporan pa je svakako važno predvidjeti mehanizme za osporavanje tako utvrđenog podrijetla.³⁷ Nije,

³⁵ *R. L. i drugi protiv Danske*, zahtjev br. 52629/11, presuda ESLJP-a od 17. ožujka 2017.

³⁶ *Ibid.*, toč. 45. ESLJP je, dajući takvo pojašnjenje, uputio na usporedne predmete u kojima je prije postupao: *Yildirim protiv Austrije*, zahtjev br. 34308/96, presuda ESLJP-a od 19. listopada 1999.; *Knákal protiv Češke*, zahtjev br. 39277/06, presuda ESLJP-a od 8. siječnja 2007.; *Wulff protiv Danske*, zahtjev br. 35016/07, presuda ESLJP-a od 9. ožujka 2010. i *A. L. protiv Poljske*, zahtjev br. 28609/08, presuda ESLJP-a od 18. veljače 2014.

³⁷ Hrvatsko obiteljsko zakonodavstvo predviđa mogućost osporavanja majčinstva i osporavanja očinstva utvrđenoga presumpcijama ili priznanjem (vidi čl. 75. i čl. 79. ObZ-a).

naravno, isključeno da se sumnja može javiti i u sudskom odlukom utvrđeno podrijetlo pa se postavlja pitanje treba li dopustiti naknadno propitivanje istinitosti upisa o podrijetlu djeteta utvrđenog i sudskim putem³⁸, osobito ako ono nije temeljeno na znanstvenim dokazima, nego na primjerice priznanju izjavljenom u sudskom postupku.³⁹

O pitanju nemogućnosti osporavanja očinstva utvrđenog sudskim putem ESLJP je raspravljao u slučaju *Ostace protiv Rumunjske*.⁴⁰ Podnositelj zahtjeva u ovome predmetu je rumunjski državljani O. koji živi u Njemačkoj. Protiv njega je 1981. g. djetetova majka pokrenula postupak radi utvrđivanja očinstva u kojem je O. proglašen ocem djeteta H. A. Dijete i O. su 2003. g. podvrgnuti opsežnim "izvansudskim forenzičkim pregledima" kako bi se utvrdilo jesu li u biološkom srodstvu. Testovi su se pokazali negativnima. Kao rezultat ovog testa, O. je želio reviziju odluke iz 1981. g. Međutim, nadležni nacionalni sud isto nije dopustio jer je nalaz vještaka bio dokument koji nije postojao u doba presude iz 1981. g. O. se žalio na činjenicu da nije uspio ishoditi sudsko utvrđenje kako nije otac H. A., iako je ispitivanje koje je obavio 2003. g. sa svojim navodnim sinom jasno isključilo njegovo očinstvo. Rumunjska je nemogućnost osporavanja presude iz 1981. g. opravdavala legitimnim interesom da se zajamči javna sigurnost i stabilnost obiteljskih odnosa te da se zaštite interesi djeteta. Međutim, ESLJP se nije složio s rumunjskim vlastima, te je u ovome predmetu utvrdio povredu čl. 8. EKLJP-a zbog činjenice da O. nije imao nikakvu mogućnost osporiti sudsko utvrđenje o svom očinstvu prema primjenjivom domaćem pravu, a "vlasti nisu uspjele uspostaviti pravednu ravnotežu između interesa koji su u igri" premda su obje zainteresirane strane željele utvrditi istinu u vezi s podrijetlom.

U kontekstu rasprave o prethodno provedenim postupcima kao prepreci za provođenje budućih postupaka u ovome pravnom području, svakako je važno spomenuti i recentnu odluku ESLJP-a u slučaju *Boljević protiv Srbije*. Podnositelj zahtjeva u ovome predmetu je sve do 2011. g. smatrao nespornim da je gosp. A. njegov biološki otac. Međutim, nakon smrti A., tijekom ostavinskog postupka postao je svjestan postojanja pravomoćne odluke iz 1971. g. u kojoj je, na temelju svjedočenja o tome kada su se A. i majka podnositelja zahtjeva upoznali, sud zaključio da A. nije mogao biti njegov otac. U siječnju 2012. g. podnositelj zahtjeva i njegova majka zahtijevali su ponavljanje postupka utvrđivanja očin-

³⁸ Ne samo utvrđenog primjenom zakonske presumpcije ili priznanjem.

³⁹ U skladu s hrvatskim obiteljskim zakonodavstvom nije moguće osporavati podrijetlo utvrđeno sudskom odlukom (vidi čl. 77. ObZ-a).

⁴⁰ *Ostace protiv Rumunjske*, zahtjev br. 12547/06, presuda ESLJP-a od 25. veljače 2014.

stva ističući da podnositelj zahtjeva do tada nije ni znao za presudu iz 1971. g., da se DNK testiranje u to doba nije moglo provesti, ali da sada sud može naložiti njegovo provođenje. Kao dodatnu argumentaciju za ponovno otvaranje pitanja očinstva u sudskom postupku istaknuli su i činjenicu da je A. oduvijek bio upisan kao otac podnositelja zahtjeva u registru rođenih. Nadležni nacionalni sud nije prihvatio zahtjev za ponovno otvaranje postupka na osnovu novih činjenica ili dokaza jer je morao biti podnesen u roku od pet godina od konačne odluke u predmetu. Drugostupanjski sud je također ocijenio kako tvrdnja podnositelja zahtjeva da je tek nedavno saznao za presudu iz 1970. g. nije relevantna jer su njegova prava u tom postupku bila osigurana putem njegova zastupnika. Podnositelj zahtjeva je protiv rješenja drugostupanjskog suda podnio ustavnu tužbu zbog povrede prava na pravično suđenje i prava na jednaku zaštitu prava te djelotvoran pravni lijek. Međutim, i Ustavni sud Srbije donio je za podnositelja zahtjeva nepovoljnu odluku odnosno rješenjem 2014. g. odbacio ustavnu tužbu.⁴¹

Odlučujući u ovome slučaju, ESLJP je ocijenio da, iako su vremenski rokovi predviđeni nacionalnim pravom u predmetnim postupcima namijenjeni osiguranju pravne sigurnosti, to nije bio dovoljan razlog da se podnositelja zahtjeva liši prava na saznanje istine o važnom aspektu svog osobnog identiteta, bez pravilnog vaganja interesa osoba uključenih u ovaj slučaj. Osobito spornim ESLJP drži to što utvrđeni rokovi za ponovno otvaranje postupka nisu dopuštali vlastima da ispitaju proporcionalnost, uzimajući u obzir vrlo specifične okolnosti konkretnoga slučaja, prije svega činjenicu da je podnositelj zahtjeva za spornu odluku saznao tek 2012. g., nakon što je osoba koju je smatrao svojim biološkim ocem umrla i nakon što je pokrenut ostavinski postupak.⁴² S tim u svezi ESLJP je zaključio o povredi čl. 8. EKLJP-a u ovome predmetu.

Okolnosti slučaja *Scalozo protiv Italije*⁴³ upućuju na to kako podnositeljica zahtjeva nije mogla pokrenuti postupak za utvrđivanje očinstva svog navodnog biološkog oca jer je nacionalnim talijanskim pravom takav postupak uvjetovan pravomoćnom presudom kojom se isključuje očinstvo suprugu njezine majke u postupku za osporavanje očinstva. Podnositeljica je zbog toga 12 godina bila u nemogućnosti pokrenuti postupak radi utvrđivanja očinstva što ju je, kako zaključuje ESLJP, dovelo u stanje produljene neizvjesnosti u pogledu svog osob-

⁴¹ Boljević protiv Srbije, toč. 4–13.

⁴² ESLJP je, slično kao i u prethodno raspravljenom predmetu *Jäggi protiv Švicarske*, istaknuo kako “na privatni život preminule osobe od koje treba uzeti uzorak DNK uzorak ne može negativno utjecati zahtjev u tom smislu koji je podnesen nakon njegove smrti” (toč. 50.).

⁴³ *Scalozo protiv Italije*, zahtjev br. 8790/21, presuda ESLJP-a od 6. prosinca 2022.

nog identiteta. Način na koji je postupak vođen predstavljao je, drži ESLJP, nerazmjerno miješanje u njezino pravo na poštovanje privatnog života, te je u okolnostima konkretnoga slučaja došlo do povrede čl. 8. EKLJP-a.

2.3. Pravo navodnog oca odbiti podvrgavanje biomedicinskim testovima

Uvažavajući europske standarde zaštite pojedinca pri obavljanju zahvata vezanih uza zdravlje, prema kojima takve zahvate, uključujući istraživanje, nije moguće obaviti prije nego što je osoba na koju se zahvat odnosi izjavila svoj slobodan pristanak⁴⁴, medicinska vještačenja na temelju kojih je jedino i moguće s visokim stupnjem sigurnosti utvrditi istinu o biološkom podrijetlu, u nedostatku pristanka na podvrgavanje istima se, naravno, neće moći provesti. Jasno je da se u tom slučaju može dovesti u pitanje i samo provođenje ili znatno produljiti trajanje sudskih postupaka za utvrđivanje podrijetla, a na prisutnost takvih okolnosti uskrate pristanka na podvrgavanje genetskim testovima usmjerenih izbjegavanju utvrđivanja istine o podrijetlu (u Hrvatskoj, kao i u praksi drugih europskih zemalja) upućuju, među ostalim, i predmeti ove naravi vođeni pred ESLJP-om.⁴⁵

Uzimajući u obzir pravo svakog pojedinca da uskrati svoj pristanak na genetsko testiranje s jedne strane te pravo na zaštitu osobnog identiteta kroz saznanje istine o podrijetlu s druge, ESLJP u svojoj praksi dosljedno zauzima stajalište kako država ne može opravdati izostanak ili dugu prolongaciju odluke u predmetima utvrđivanja podrijetla zbog neodazivanja pretpostavljenoga biološkog roditelja na genetska testiranja. Osim u već raspravljenom slučaju *Ebru i Tayfun Engin Çolak protiv Turske*⁴⁶, to je stajalište ESLJP iznio i u slučaju

⁴⁴ Vidi čl. 5. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini; Dodatni protokol uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine o zabrani kloniranja ljudskih bića i Dodatni protokol uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine u svezi presađivanja organa i tkiva ljudskog porijekla, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 13/2003.

⁴⁵ O značenju i dvojabama korištenja dokaznog sredstva DNK testiranja u paternitet-skim sporovima kroz praksu ESLJP-a vidi u Jakovac-Lozić, D., *Prosudbe Europskog suda za ljudska prava temeljene na dovezima suvremenih dokaznih sredstava u paternitet-skim postupcima*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 61, br. 4, 2011., str. 1131 – 1180.

⁴⁶ Vidi poglavlje 3.1.

*Mikulić protiv Hrvatske*⁴⁷ naglašavajući da ako prema domaćem pravu navodni očevi ne mogu biti prisiljeni na medicinski pregled, države moraju osigurati alternativna sredstva koja omogućuju brzu identifikaciju bioloških očeva od strane neovisnog tijela: "Prema mišljenju Suda, osobe u situaciji podnositeljice zahtjeva imaju vitalan interes, koji je zaštićen Konvencijom, primati informacije potrebne kako bi se otkrila istina o nekom važnom vidu njihovog osobnog identiteta. S druge strane, potrebno je imati na umu da zaštita trećih osoba može spriječiti da te treće osobe budu prisiljene staviti se na raspolaganje za medicinsko testiranje bilo koje vrste, uključujući i DNK testiranje. Države članke Konvencije imaju različita rješenja problema koji se javlja kad navodni otac odbije postupati prema sudskim naredbama da se podvrgne testovima koji su potrebni kako bi se utvrdile činjenice. U nekim državama, sudovi mogu dobiti osobi izreći novčanu ili zatvorsku kaznu. U drugima nepostupanje prema sudskoj naredbi može stvoriti presumpciju očinstva odnosno predstavljati nepoštivanje suda koje za sobom može povlačiti kazneni progon. Sustav poput hrvatskog, koji nema sredstva kojima bi se navodni otac prisilio da postupi prema naredbi suda za izvršenje DNK testiranja, može se u načelu smatrati usklađenim s obvezama iz članka 8., uzimajući u obzir slobodu procjene države. Sud, međutim, smatra da se u ovakvom sustavu, u slučaju kad se očinstvo ne može utvrditi putem DNK testiranja, moraju osigurati interesi pojedinca koji traži utvrđivanje očinstva. Nepostojanje ikakve postupovne mjere kojom bi se navodnog oca prisilio da postupi po sudskoj naredbi u skladu je s načelom proporcionalnosti jedino ako je osigurano alternativno sredstvo pomoću kojeg se neovisnom tijelu omogućuje da očinstvo utvrdi brzo. U ovom predmetu takav postupak podnositeljici zahtjeva nije bio na raspolaganju (...)." ⁴⁸

Slična je stajališta ESLJP iznio i pet godina poslije u slučaju *Jevremović protiv Srbije*⁴⁹ ističući da je po njegovu mišljenju postojala produljena neizvjesnost maloljetne podnositeljice zahtjeva u vezi s njezinim identitetom kao posljedica dugog trajanja postupka⁵⁰ utvrđivanja izvanbračnog očinstva, uzrokovano među ostalim izbjegavanjem navodnoga oca podvrgavanju DNK analizi. U konkretnom slučaju, nižestupanjski sudovi Srbije su dobro postupali kada su u nedostatku mehanizama prinude prema tuženome radi DNK testiranja

⁴⁷ *Mikulić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 53176/99, presuda ESLJP-a od 7. veljače 2002.

⁴⁸ *Ibid.*, toč. 64. Više o ovoj presudi vidi u Korać Graovac, A., *Presuda u predmetu Mikulić protiv Hrvatske*, u: Hrabar, D. (ur.), *Presude o roditeljskoj skrbi Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021., str. 85 – 104.

⁴⁹ *Jevremović protiv Srbije*, zahtjev br. 3150/05, presuda ESLJP-a od 17. srpnja 2007.

⁵⁰ *Jevremović protiv Srbije*, toč. 87. i 111.

u tri navrata odlučili na temelju ocjene pribavljenih dokaza i činjenice da je jedna od stranaka uporno opstruirala utvrđivanje relevantnih činjenica, ali je Vrhovni sud tek 2007. g. potvrdio takvu odluku.⁵¹

Također, u slučaju *Canonne protiv Francuske*⁵², ESLJP je zaključio kako francuski nadležni nacionalni sud nije prekoračio polje slobodne procjene kada je o očinstvu podnositelja zahtjeva zaključio na temelju njegova odbijanja da se podvrgne genetskim testovima. ESLJP je u ovome predmetu iznio stajalište da ako se pretpostavljeni otac odbije podvrgnuti genetskom testiranju, nacionalni sudovi, u okviru svoje diskrecije, mogu utvrditi očinstvo na temelju drugih dokaza i čimbenika, dajući prednost djetetovu pravu na poštovanje privatnog života i njegovom pravu da zna svoje podrijetlo.⁵³

2.4. Pravo majke na anonimnost i pravo djeteta na “neistinu”

Neke od europskih zemalja, radi prevencije ilegalnih pobačaja, nezakonitog napuštanja djece ili poroda izvan medicinskih ustanova, jamče majkama zaštitu od otkrivanja identiteta.⁵⁴ Modeli zaštite identiteta majki su različiti⁵⁵, a ono što je s pravne točke gledišta zajednički problem svakom od različitih modela jest činjenica da djeca majki koje uživaju pravo na neotkrivanje identiteta nisu u mogućnosti saznati istinu o svojem podrijetlu.

ESLJP je o (ne)opravdanosti pružanja jamstva zaštite identiteta majke u kontekstu njegova suprotstavljanja pravu djeteta na saznanje podrijetla raspravljao u više svojih predmeta.⁵⁶ Jedan od njih je, u znanstvenoj literaturi

⁵¹ Više o ovom i drugim predmetima ESLJP-a koji su se vodili protiv Srbije vezano za primjenu genetskih testiranja vidi u Jović-Prlainović, O., *Presude Evropskog suda za ljudska prava protiv Republike Srbije o primeni genetskog testiranja u paternitetskim parnicama*, Strani pravni život, vol. LXV, br. 1, 2021., str. 47 – 61.

⁵² Canonne protiv Francuske, zahtjev br. 22037/13, presuda ESLJP-a od 25. lipnja 2015.

⁵³ Vidi i odluku u predmetu A. M. M. protiv Rumunjske, poglavlje 2.5.

⁵⁴ Vidi Fenton-Glynn, C., *Anonymous Relinquishment and Baby-Boxes: Life-Saving Mechanisms or a Violation of Human Rights?*, u: Boele-Woelki, K. et al. (ur.), *Family Law and Culture in Europe*, Intersentia, Antwerpen, Oxford, 2014., str. 185 – 198 i Margaria, A., *Anonymous Birth: Expanding the Terms of Debate*, International Journal of Children's Rights, vol. 22, br. 3, 2014., str. 552 – 575.

⁵⁵ Najdalje je otišla Francuska. Vidi Villeneuve Gokalp, C., *Women who Give Birth 'Secretly' in France, 2007–2009*, Institut national d'études démographiques, Population, vol. 66, br. 1, 2011., str. 131–168.

⁵⁶ Simmonds, C., *An Unbalanced Scale: Anonymous Birth and the European Court of Human Rights*, Cambridge Law Journal, vol. 72, br. 2, 2013., str. 263 – 266.

često citiran i kritički analiziran predmet⁵⁷, *Odièvre protiv Francuske*.⁵⁸ Podnositeljicu zahtjeva u ovome predmetu, gđu. O. je biološka majka napustila odmah nakon rođenja, tražeći da se njezin identitet drži u tajnosti. Podnositeljica je stavljena pod državnu skrb, a poslije posvojena. Kao odrasla osoba pokušala je saznati identitet svojih bioloških roditelja i braće, ali je uspjela dobiti samo neidentifikacijske podatke o svojoj biološkoj obitelji. Žalila se ESLJP-u da su joj zbog nedavanja identifikacijskih podataka o biološkom podrijetlu povrijeđena prava iz čl. 8. EKLJP-a. Međutim, ESLJP je zaključio da se povreda čl. 8. u ovome predmetu ipak nije dogodila, a kao obrazloženje takvog zaključka ESLJP-a je u bitnome naveo sljedeće: "Izraz 'svatko' u članku 8. Konvencije odnosi se i na dijete i na majku. S jedne strane, ljudi imaju pravo znati svoje porijeklo, a to pravo proizlazi iz širokog tumačenja opsega pojma privatnog života. Vitalni interes djeteta za njegov osobni razvoj također je široko priznat u općoj shemi Konvencije (...). S druge strane, ne može se poreći interes žene da ostane anonimna kako bi zaštitila svoje zdravlje rađanjem u odgovarajućim medicinskim uvjetima. (...). Osim tog sukoba interesa, problem anonimnih rođenja ne može se rješavati odvojeno od pitanja zaštite trećih osoba, u biti posvojitelja, oca i ostalih članova prirodne obitelji. Sud u vezi s tim primjećuje da podnositeljica zahtjeva sada ima 38 godina, da je posvojena u dobi od četiri godine, te da bi otkrivanje bez pristanka moglo dovesti do znatnih rizika, ne samo za samu majku, već i za posvojiteljsku obitelj koja je odgojila podnositeljicu zahtjeva, njezinog biološkog oca i braću i sestre, od kojih svaki također ima pravo na poštovanje svog privatnog i obiteljskog života. Također je u pitanju opći interes, budući da je francuski zakonodavac dosljedno nastojao zaštititi zdravlje majke i djeteta tijekom trudnoće i poroda i izbjeći pobačaje, posebno nezakonite pobačaje, i napuštanje djece osim u skladu s odgovarajućim postupkom. Pravo na poštivanje života, vrijednost višeg ranga zajamčena Konvencijom, stoga je jedan od ciljeva kojima teži francuski sustav.(...) U svjetlu ne samo raznolikosti prakse koja se može naći među pravnim sustavima i tradicijama, već i činjenice da se pribjegava različitim sredstvima za napuštanje djece, Sud zaključuje da državama mora biti dopušteno polje slobodne procjene da odluče koje su mjere prikladne za osiguranje da su prava zajamčena Konvencijom osigurana svima unutar njihove jurisdikcije."⁵⁹

⁵⁷ Vidi primjerice Van Bueren, G., *Child Rights in Europe Convergence and Divergence in Judicial Protection*, Council of Europe, Strasbourg, 2007., str. 66 – 69; Smet, S., *Resolving Conflicts Between Human Rights: The Judge's Dilemma*, Taylor & Francis, Oxon, New York, 2018., str. 208 – 217.

⁵⁸ *Odièvre protiv Francuske*, zahtjev br. 42326/98, presuda ESLJP-a od 13. veljače 2003.

⁵⁹ *Ibid.*, toč. 44 – 47.

Dosljedno, poslije više od 15 godina u predmetu *Cherrier protiv Francuske*⁶⁰, na usporednim činjeničnim okolnostima onima u predmetnu *Odièvre protiv Francuske*, ESLJP ponovno zaključuje da nije bilo povrede čl. 8. EKLJP-a zbog poštovanja prava majke da ostane anonimna. Ni u slučaju *Godelli protiv Italije*⁶¹ ESLJP nije osporio pravne mehanizme pod kojima države dopuštaju ženama da rađaju anonimno. Međutim, ESLJP u ovome predmetu pojašnjava da ondje gdje nacionalno pravo nije pokušalo uspostaviti bilo kakvu ravnotežu između suprotstavljenih prava i interesa o kojima je riječ, nemogućnost djeteta napuštenoga pri rođenju da dobije pristup informacijama koje se tiču njegovog ili njezinog podrijetla ili otkrivanja identiteta majke predstavlja povredu čl. 8.⁶² Slično tomu, u najnovijem predmetu *Mitrevska protiv Sjeverne Makedonije*⁶³ u kojem je podnositeljica zahtjeva M. tražila podatke o medicinskoj povijesti njezinih roditelja kako bi utvrdila ima li nasljednu bolest, ESLJP je primijetio da domaći pravni okvir ne predviđa iznimku iz medicinskih razloga od pravila

⁶⁰ *Cherrier protiv Francuske*, zahtjev br. 18843/20, presuda ESLJP-a od 30. siječnja 2024.

⁶¹ *Godelli protiv Italije*, zahtjev br. 33783/09, presuda ESLJP-a od 25. rujna 2012.

⁶² Jedan od sudaca u ovome predmetu – sudac Sajo – ipak se nije složio s većinom koja je zaključila o povredi čl. 8. U svom izdvojenom mišljenju, vrijednom znanstvene pozornosti u kontekstu predmetne rasprave, u bitnome navodi sljedeće: “Ovaj slučaj zahtijeva balansiranje prava majke iz članka 8. da ne otkriva informacije o najintimnijoj činjenici iz svog života i prava njezinog potomka (podnositelj zahtjeva) da zna svoje porijeklo. Da je to jedino pitanje u predmetu, ne bih imao poteškoća slijediti obrazloženje većine. Štoviše, samo su najuvjerljiviji razlozi prihvatljivi kada je pravo uskraćeno u svim okolnostima općom zabranom. Međutim, zakonodavstvo, sa svojom apsolutnom zabranom otkrivanja informacija o majčinstvu (ako je roditelj odbio takvo otkrivanje), razumno služi konvencijskim pravima izvan opsega čl. 8. Zaštita anonimnosti je mjera koja služi pravu na život potomstva: u ovom slučaju mogućnost anonimnog rađanja uz apsolutno jamstvo anonimnosti morala je omogućiti podnositeljici zahtjeva da se rodi i da se rodi u okolnostima koje ne ugrožavaju njezino zdravlje i/ili zdravlje majke. Ta je anonimnost povezana s dužnošću države da štiti pravo na život, pravo koje je izravna emanacija najviše vrijednosti Konvencije. Suprotno općeprimjenjivom mišljenju da su sva konvencijska prava, apstraktno, jednaka, pravo na život priznaje se kao najviše pravo. Naravno, pravo na život samo je neizravno zaštićeno odredbom o anonimnosti. Međutim, ta je nadmoć za mene odlučujuća u traženju ravnoteže, koja se ne može ograničiti na sukob između dvaju nositelja prava iz čl. 8. Dodao bih da podnositeljica zahtjeva – suprotno predmetu *Jäggi protiv Švicarske* (...) – nije pokazala osobitu i trajnu zabrinutost za svoje porijeklo, budući da je čekala dvadeset i tri godine prije nego što je svoj zahtjev iznijela pred sud.”

⁶³ *Mitrevska protiv Sjeverne Makedonije*, zahtjev br. 20949/21, presuda ESLJP-a od 14. svibnja 2024.

da su informacije koje se tiču posvojenja tajne, te je zaključio o povredi čl. 8. jer je u nedostatku takve iznimke izostavljena uspostava pravedne ravnoteže među suprotstavljenim interesima.

Kako iz analize relevantnih međunarodnih dokumenata tako i iz (u ovome radu raspravljenih, ali i mnogih drugih) predmeta pred ESLJP-om proizlazi nedvojbena zaključak da dijete uživa čvrstu zaštitu svojeg identiteta kroz saznanje istine o podrijetlu. Postavlja se, međutim, pitanje uživa li dijete i "pravo na neistinu" o svojem podrijetlu. Koje su smjernice za uspostavu ravnoteže između suprotstavljenih interesa i/ili procjenu najboljih interesa djeteta kada dijete, iako je svjesno da upis o njegovu podrijetlu nije istinit ili nije potpun, ne želi takav upis mijenjati? Određene odgovore na ovo pitanje ESLJP daje u predmetu *Mandet protiv Francuske*.⁶⁴ Činjenične okolnosti u tome predmetu upućuju na to da su prvo dvoje podnositelja zahtjeva sklopili brak prvi put 1986. g., te da je u braku rođeno troje djece. Zajednički su podnijeli zahtjev za razvod 1995. g., a odluka o razvodu postala je pravomoćna u lipnju 1996. g. Prva podnositeljica rodila je četvrto dijete, treću podnositeljicu zahtjeva, u kolovozu 1996. g. Dijete je u službeni državni registar bilo upisano s prezimenom svoje majke. U rujnu 1997. g. je drugi podnositelj zahtjeva priznao očinstvo nad trećim podnositeljem zahtjeva. Prva dva podnositelja ponovno su se vjenčali u listopadu 2003. g. U veljači 2005. g. G. je podnio zahtjev pri nadležnom sudu za osporavanje očinstva utvrđenog priznanjem u odnosu na trećeg podnositelja zahtjeva, koji je tada imao osam godina, istodobno tražeći utvrđenje svojeg očinstva. Uzimajući u obzir kako nije sporno da je u doba začeća djeteta G. bio u seksualnoj vezi s prvom podnositeljicom zahtjeva, da su mnogobrojne izjave svjedoka, potkrijepljene izvješćem socijalne službe, potvrdile da su živjeli zajedno kao par, te da se treći podnositelj zahtjeva smatrao njihovim zajedničkim djetetom, sud je u veljači 2006. g. naložio genetsko testiranje. Imenovan je *ad hoc* skrbnik koji će zastupati interese trećeg podnositelja zahtjeva. Međutim, potonji se tijekom provođenja postupka nalazio u Dubaiju. Genetsko testiranje se nije moglo obaviti, a treći podnositelj zahtjeva se pisanim putem izjasnio da ne želi promjenu zakonskog odnosa roditelj – dijete s drugim podnositeljem zahtjeva. Unatoč tomu, sud je osporio priznanje očinstva koji je drugi podnositelj zahtjeva izjavio u odnosu na trećega, zaključio da se treći podnositelj zahtjeva treba nastaviti koristiti prezimenom svoje majke i da je G. njegov otac. Također je naložio da se promjena očinstva unese u rodni list, da pravo na roditeljsku skrb i dalje uživa samo majka, te utvrdio pravo na kontakte trećeg podnositelja zahtjeva i G. U doba završetka postupka pred domaćim sudovima, treći podnositelj zahtjeva je imao oko 15 godina.

⁶⁴ Mandet protiv Francuske, zahtjev br. 30955/12, presuda ESLJP-a od 14. siječnja 2016.

ESLJP je u ovome slučaju zaključio da je miješanje u pravo trećeg podnositelja zahtjeva na obiteljski i privatni život bilo u skladu sa zakonom i imalo za cilj zaštitu prava G., koji je, kao tužitelj pred domaćim sudovima, želio biti priznat ocem trećeg podnositelja zahtjeva. Gledano s takvog stajališta, osporavano miješanje imalo je za cilj zaštititi “prava i slobode drugih”, a “drugi” je u tom slučaju bio G. Nadalje, ESLJP je uzeo u obzir da je treći podnositelj zahtjeva bio obaviješten o postupku i da je znao da mu se očinstvo osporava, te da je poslao pisma iz Dubajja sudu koji vodi slučaj, u kojima je izrazio želju da ne mijenja svoje prezime i da zadrži svoj zakonski odnos roditelj – dijete s drugim podnositeljem zahtjeva, a da nije tražio da ga se izravno sasluša. Iz toga slijedi, drži ESLJP, da se ne može smatrati kako su domaći sudovi propustili učiniti ono što se od njih moglo očekivati da bi uključili trećeg podnositelja zahtjeva u postupak donošenja odluke. Osim toga, ESLJP je ocijenio i da domaći sudovi nisu propustili pridati odlučujuću važnost djetetovu najboljem interesu, ali su u suštini smatrali da ti interesi ne leže ondje gdje ih ono percipira – u održavanju uspostavljenog odnosa roditelj – dijete i očuvanju emocionalne stabilnosti – već radije u utvrđivanju njegova stvarnog očinstva. Drugim riječima, njihova odluka nije se svodila na neopravdano favoriziranje interesa G. u odnosu na interese trećeg podnositelja zahtjeva, već na zaključak da se ta dva interesa djelomično preklapaju. U okolnostima konkretnog slučaja, ESLJP drži osobito važnom činjenicu da odluke domaćih vlasti nisu onemogućile trećeg podnositelja zahtjeva u tome da, prema vlastitim željama, nastavi svakodnevni život s prva dva podnositelja zahtjeva. On je i nastavio živjeti u toj obitelji sve dok nije postao punoljetan. Međutim, držeći da najbolji interes djeteta leži manje u očuvanju odnosa roditelj – dijete stvorenog priznanjem očinstva drugog podnositelja zahtjeva nego u utvrđivanju njegova stvarnog roditeljskog srodstva, domaći sudovi, prema mišljenju ESLJP-a, nisu prekoračili polje slobodne procjene.

Kada govorimo o pravu djeteta na “neistinu” sa svrhom zaštite njegovih najboljih interesa, ESLJP je pokazao određenu nedosljednost u usporedbi predmeta *Mandet protiv Francuske* i *Fröhlich protiv Njemačke*.⁶⁵ Dok je u predmetu *Mandet protiv Francuske* ESLJP odobrio postupanje nacionalnih sudova kojim je očinstvo zakonitog oca osporeno u korist biološkog oca, unatoč protivljenju jedanaestogodišnjeg djeteta da se njegovo očinstvo ospori izraženom u pismima upućenim domaćem sucu, u predmetu *Fröhlich protiv Njemačke* postojao je sličan činjenični kontekst, ali očinstvo zakonitog oca (majčina muža) nije osporeno pri nacionalnim sudovima. Razlika je ta što je u ovom slučaju dijete bilo obaviješteno o činjenici da je muškarac pokrenuo postupak za pravo na kontakt

⁶⁵ *Fröhlich protiv Njemačke*, zahtjev br. 16112/15, presuda ESLJP-a od 26. srpnja 2018.

i informacije, ali ne i da je taj zahtjev proizašao iz njegovog uvjerenja da je on njegov biološki otac. Dijete je saslušano, ali nije obaviješteno o pravim razlozima zbog kojih je podnositelj zahtijevao kontakt i stoga nije moglo domaćem sucu izraziti svoja obrazložena stajališta jer jasno je kako djetetovo pravo na izražavanje mišljenja nije poštovano ako dijete nije u potpunosti informirano o predmetu.⁶⁶ Domaći sud je na kraju odbio zahtjev oca uz obrazloženje da je ugrožen najbolji interes djeteta jer bi se brak između osoba koje su upisane kao njegovi roditelji mogao raspasti ako bi se utvrdilo biološko očinstvo podnositelja zahtjeva, a ESLJP je takvu argumentaciju ocijenio opravdanom. Kako navodi Merckx, nedosljednost između ova dva slučaja je ponajprije posljedica nepoznavanja doktrine polja slobodne procjene i koncepta najboljeg interesa djeteta. "Kombinacija načela supsidijarnosti, doktrine o margini slobodne procjene i nejasnog koncepta najboljeg interesa djeteta olakšava postizanje potpuno različitih ishoda. Međutim, ono što bi nas trebalo pogoditi je kako se čini da ova kombinacija inherentno uskraćuje djetetu bilo kakav oblik autonomije, čak i ako se poštuje pravo da bude saslušano prema KPD. (...) Razumljivo je da ESLJP oklijeva utvrditi povredu u slučajevima u kojima su domaće vlasti napravile analizu 'najboljih interesa'. Međutim, s obzirom na činjenicu da ishod takvog slučaja uvelike ovisi o tumačenju tog nejasnog koncepta od strane domaćeg suca, djetetovo pravo da bude saslušano trebalo bi se ispravno provoditi kao jamstvo da se na njega neće pozivati radi zaštite drugih interesa. Kako bi se zaštitila dječja prava, djecu treba na odgovarajući način informirati o postupcima koji se vode i podržati ih da razviju vlastito mišljenje o tome što misle da je u njihovom najboljem interesu. Odbacivanje ovog mišljenja trebalo bi se dogoditi samo u iznimnim okolnostima, a domaći bi sudac trebao pružiti koherentne i relevantne razloge da to opravda."⁶⁷ Vjerojatno bi se većina pravnih teoretičara složila da opseg zaštite prava djeteta na istinu kao i "prava na neistinu" o podrijetlu primarno ovisi o najboljim interesima djeteta u okolnostima konkretnoga slučaja. Međutim, na sličnim činjeničnim okolnostima procjene donositelja odluka o tome što je od najboljeg interesa za dijete se nerijetko razlikuju pa taj, kako navodi i Merckx nejasni koncept⁶⁸, posljedično

⁶⁶ Vidi čl. 3. i čl. 6. Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 1/2010.

⁶⁷ Merckx, E., *Fröhlich v. Germany: (Ab)using the child's best interests to safeguard those of others*, 2018. Dostupno na: Strasbourg Observers, <https://strasbourgobservers.com/2018/11/20/frohlich-v-germany-abusing-the-childs-best-interests-to-safeguard-those-of-others/> (28. travnja 2025.).

⁶⁸ O izazovima procjene najboljih interesa djeteta vidi Breen, C., *The Standard of the Best Interests of the Child – A Western Tradition in International and Comparative Law*, Brill, Hague, London, New York, 2021.; Collinson, J., *Making the best interests of the child a*

dovodi do različitih ishoda postupaka u pravno i činjenično usporednim predmetima.⁶⁹

2.5. Poslovna (ne)spособnost kao prepreka za utvrđenje istine o podrijetlu

U recentno se doba na europskom prostoru puno pozornosti posvećuje razvoju pravne zaštite odraslih osoba koje se nisu u stanju brinuti same o sebi odnosno štiti svoja prava i interese, uvjetima i pretpostavkama pod kojima je takve osobe moguće lišiti mogućnosti samostalnog djelovanja u pravnom prometu, dopustivim opsezima takvog lišenja i sl.⁷⁰ Intenzivno se raspravlja o mehanizmima zaštite njihova privatnog i obiteljskog života⁷¹, a upravo je u kontekstu zaštite tih prava (povezano s pravom na pristup pravosuđu) ESLJP u svojoj praksi raspravljao i o (ne)mogućnosti takvih osoba da pokrenu ili ak-

substantive human right at the centre of national level expulsion decisions, Netherlands Quarterly of Human Rights, vol. 38, br. 3, 2020., str. 169 – 190; Sormunen, M., *Understanding the Best Interests of the Child as a Procedural Obligation: The Example of the European Court of Human Rights*, Human Rights Law Review, vol. 20, br. 4, 2020., str. 745 – 768.

⁶⁹ Vidi Opći komentar Odbora UN-a za prava djeteta br. 14 (2013) o pravu djeteta da njegovi ili njeni najbolji interesi moraju imati prednost (čl. 3., st. 1.), CRC/C/GC/14, 29. svibnja 2013.

⁷⁰ Povjerenik za ljudska prava Vijeća Europe u publikaciji *Who gets to decide? Right to legal capacity for persons with intellectual and psychosocial disabilities* (dostupno na: <https://rm.coe.int/who-gets-to-decide-right-to-legal-capacity-for-persons-with-intellectu/16807bb0f9/2>. svibnja 2025./), opisuje izazove s kojima se suočavaju države članice Vijeća Europe u vezano uza sustave skrbništva, automatski gubitak ljudskih prava onih koji su stavljeni pod režime skrbništva i upućuje na potrebu hitnog razvoja alternativnih sustava potpore koji osobama s invaliditetom daju jednake mogućnosti da samostalno oblikuju vlastiti život. Agencija Europske unije o temeljnim pravima (FRA) izradila je izvješće *Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems* (dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2013/legal-capacity-persons-intellectual-disabilities-and-persons-mental-health>, pristupljeno: 2. svibnja 2025.) u kojem analizira aktualne međunarodne i europske pravne standarde, uspoređuje nacionalna zakonodavstva članica EU-a vezano uz poslovnu sposobnost, te upućuje na prepreke s kojima se mnogobrojne osobe s invaliditetom suočavaju u osiguravanju jednakog uživanja svojih temeljnih prava.

⁷¹ Vidi Flynn, E. et al. (ur.), *Global Perspectives on Legal Capacity Reform - Our Voices, Our Stories*, Taylor & Francis, New York, 2018.; Stein, M. A. et al. (ur.), *Mental Health, Legal Capacity, and Human Rights*, Cambridge University Press, Cambridge, 2021.; Flynn, E.; Blanck, P. (ur.), *Routledge Handbook of Disability Law and Human Rights*, Taylor & Francis, New York, 2016.

tivno sudjeluju u sudskim i izvansudskim postupcima u kojima se utvrđuje biološko roditeljstvo.

Jedan od takvih predmeta vodio se i u odnosu na Hrvatsku – predmet *Krušković protiv Hrvatske*.⁷² Podnositelj zahtjeva gosp. K. je u veljači 2023. g. lišen poslovne sposobnosti zbog organskog i antisocijalnog poremećaja osobnosti uzrokovanog dugotrajnom ovisnošću. Gđa. K. S. tvrdila je da je K. otac njezine kćeri rođene 2007. g., a K. je priznao očinstvo pred nadležnim matičnim uredom te je na temelju danog priznanja upisan kao otac djeteta. Poslije je djetetov rodni list izmijenjen tako što je poništen prethodni upis očinstva, s obrazloženjem da kao osoba lišena poslovne sposobnosti nema pravo na priznanje očinstva u skladu s odredbama u to doba važećeg obiteljskog zakonodavstva.

ESLJP je odlučujući u ovome predmetu zaključio o povredi čl. 8. EKLJP-a, u bitnome ističući sljedeće: “Po mišljenju Suda, osobe u situaciji u kojoj je podnositelj zahtjeva imaju vitalan interes, zaštićen Konvencijom, da se utvrdi biološka istina o važnom vidu njihovog privatnog i obiteljskog života, te da ona bude pravno priznata. (...) Sud primjećuje da podnositelj zahtjeva nije imao nikakvu mogućnost priznati svoje očinstvo pred nacionalnim vlastima ili pokrenuti postupak za dokazivanje svoga očinstva. Iako se ovaj položaj može činiti opravdanim u pogledu osoba lišenih poslovne sposobnosti kako bi ih se zaštitilo od davanja pravno obvezujućih izjava koje su suprotne njihovim interesima, ili čak suprotne činjenicama, (...) Prema navodima Vlade, jedino sredstvo kojim je podnositelju zahtjeva bilo moguće utvrditi njegovo očinstvo bilo je da nadležni Centar za socijalnu skrb pokrene građanski postupak u tu svrhu. U postupku kojeg je pokrenuo Centar za socijalnu skrb tvrdeći da je podnositelj zahtjeva biološki otac K.-e, podnositelj zahtjeva imao je samo položaj tuženika. Sud međutim primjećuje da podnositelj zahtjeva nikada nije zaniijekao svoje očinstvo i da u stvari upravo on želi da se utvrdi njegovo očinstvo. (...) mjerodavne nacionalne vlasti nadležne za podnositelja zahtjeva nemaju na temelju nacionalnog prava uopće nikakvu pravnu obvezu pokrenuti postupak za utvrđenje očinstva te stoga ne postoje ni nikakvi rokovi u kojima bi nadležne vlasti trebale odgovoriti na tvrdnju podnositelja zahtjeva da je on biološki otac K.-e. Stoga, Centri za socijalnu skrb imaju neograničeno diskreciono pravo odlučiti kada da poduzmu bilo koju radnju kako bi osigurali da očinstvo osoba lišenih poslovne sposobnosti bude pravilno utvrđeno i upisano, ili da uopće poduzmu bilo kakvu radnju.”^{73 74}

⁷² *Krušković protiv Hrvatske*, zahtjev br. 46185/08, presuda ESLJP-a od 21. rujna 2011.

⁷³ *Ibid.*, toč. 34–39.

⁷⁴ Kako pojašnjava Hrabar, slučaj *Krušković protiv Hrvatske* provocirao je izmjene hrvatskog obiteljskog zakonodavstva u odnosu na dužnost skrbnika osobe lišene poslovne sposobnosti čije se očinstvo nije uspjelo utvrditi priznanjem, u smislu

Za razliku od predmeta *Krušković protiv Hrvatske* u kojem je podnositelj zahtjeva bio poslovno nesposoban otac koji je želio utvrditi svoje očinstvo, u predmetu *A. M. M. protiv Rumunjske*⁷⁵ podnositelj zahtjeva bilo je dijete rođeno izvan braka koje je sudskim putem nastojalo utvrditi tko mu je biološki otac. U sudskom postupku ga je najprije zastupala majka, a poslije, budući da mu je majka bolovala od teškog invaliditeta, baka po majci. Dva liječnička izvješća upućivala su na to da A. M. M. ima simptome rahitisa, anemiju i usporeni neuropsihički razvoj te da nije govorio. Njegova majka stavljena je pod skrbništvo kao teški invalid.⁷⁶

ESLJP je utvrdio povredu čl. 8. EKLJP-a po sljedećim osnovama: nadležno državno tijelo za zaštitu djece nije bilo nazočno ni na jednom ročištu koje su održali domaći sudovi u tijeku postupka utvrđivanja očinstva niti je podnositelju zahtjeva i njegovoj majci te, nakon toga, njegovoj baki pred sudom pomogao odvjetnik. Istodobno sudovi nisu ispunili svoju aktivnu ulogu da poduzmu bilo kakve mjere u cilju pozivanja tijela za zaštitu djece, odnosno osiguranja nazočnosti predstavnika ministarstva na ročištima ili postavljanja odvjetnika po službenoj dužnosti. Također, sudovi nisu poduzeli nikakve korake da bi stupili u kontakt sa svjedocima koje je navela djetetova majka i nisu izvukli nikakav zaključak iz odbijanja navodnog oca da se podvrgne testu utvrđivanja očinstva. U tom smislu, ESLJP je zaključio da domaća odluka nije slijedila najbolji interes djeteta, a postupci za utvrđivanje očinstva vođeni pred domaćim sudovima nisu uspostavili pravednu ravnotežu između prava podnositelja zahtjeva da se neizvjesnost u pogledu njegova osobnog identiteta ukloni bez nepotrebnog odgađanja i prava njegova navodnog oca da se ne podvrgne medicinskim pretragama.

nastanka obveze skrbnika da pokrene sudski postupak. S druge je strane osobi bez poslovne sposobnosti omogućeno da jednostavno može priznati očinstvo pred nadležnim tijelima, što otvara pitanje koherentnosti sustava koji osobu djelomično lišava poslovne sposobnosti, da bi je u nekim posebnim situacijama tretirao kao da nije lišena poslovne sposobnosti, te ujedno pitanje zaštite iste osobe od za nju mogućih štetnih posljedica Hrabar, D., *Presuda u predmetu Krušković protiv Hrvatske*, u: Hrabar, D. (ur.), *Presude o roditeljskoj skrbi Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021., str. 59 – 61.

⁷⁵ A. M. M. protiv Rumunjske, zahtjev br. 2151/10, presuda ESLJP-a od 14. svibnja 2012.

⁷⁶ A. M. M. protiv Rumunjske, toč. 6–25.

3. IZVODI IZ ANALIZE PRAKSE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Kako je prethodno navedeno, u nedostatku jasnih smjernica za razvoj nacionalnih instrumenata koji će pružiti učinkovitu zaštitu prava na saznanje podrijetla u međunarodnim dokumentima, relevantna praksa ESLJP-a je svakako važan vodič za ocjenu postojeće i razvoj buduće nacionalne legislative u ovome području. Za potrebe ovoga rada analizirano je više od 50 odluka ESLJP-a u području zaštite prava na saznanje istine o podrijetlu, od čega je za produbljenu znanstvenu analizu odabrano 30 odluka kojih su činjenični i pravni kontekst te stajališta ESLJP-a izvedeni na temelju istih važni za razumijevanje hrvatskoga obiteljskopravnog okvira i njegove (ne)usklađenosti s međunarodnim i europskim standardima zaštite prava na saznanje podrijetla. S tim u svezi, analiza relevantne prakse ESLJP-a rezultirala je mnogobrojnim zaključcima izvedenim iz obrazloženja ESLJP-a koji se mogu smatrati smjernicama za razvoj učinkoviti(ji)h mehanizama zaštite prava na saznanje podrijetla od kojih se ističu sljedeći:

1. Kao polazišnu točku valja ponovno naglasiti već ustaljeno stajalište ESLJP-a, istaknuto i u mnogobrojnim prethodnim istraživanjima, prema kojem pojedinci koji žele utvrditi identitet svojih predaka imaju vitalni interes, zaštićen EKLJP-om, za primanje informacija potrebnih za otkrivanje istine o važnom aspektu svog osobnog identiteta.⁷⁷
2. Premda je točno da je u kasnijoj životnoj dobi moguće razviti osobnost čak i u nedostatku sigurnosti u pogledu identiteta svog biološkog podrijetla, što priznaje i ESLJP, u kontekstu promišljanja o vremenskim ograničenjima za pokretanje postupaka za utvrđenje istine o podrijetlu odnosno pri definiranju dobnih granica za njihovo pokretanje, iznimno je važno uzeti u obzir stajalište ESLJP-a prema kojem interes pojedinca za otkrivanje njegova podrijetla ne nestaje s godinama, već upravo suprotno. Onda kada se pokazuje istinski interes za utvrđivanje identiteta svog roditelja tijekom cijelog života, takvo ponašanje podrazumijeva mentalnu i psihičku patnju, čak i ako to nije medicinski potvrđeno.⁷⁸ U tom smislu, dob nikako ne bi trebala biti odlučujuća pri ocjeni legitimacije za pokretanje postupaka o podrijetlu.

⁷⁷ Presuda Gaskin protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 10454/83, presuda ESLJP-a od 7. srpnja 1989. jedna je od prvih važnih presuda ESLJP-a u kojoj je ESLJP eksplicitno priznao da pravo na pristup informacijama o vlastitoj prošlosti i podrijetlu pripada u djelokrug čl. 8. EKLJP-a kao sastavnica prava na zaštitu osobnog identiteta i od tada je to stajalište kroz praksu dosljedno potvrdio u mnogobrojnim odlukama.

⁷⁸ Jäggi protiv Švicarske.

3. Potreba da se osigura pravna sigurnost i konačnost u obiteljskim odnosima, kao i da se zaštite interesi djeteta, prema mišljenju ESLJP-a opravdava uvođenje vremenskog ili drugih ograničenja za pokretanje postupaka za utvrđivanje podrijetla.⁷⁹ Međutim, potrebno je uspostaviti pravednu ravnotežu između općeg interesa za zaštitu pravne sigurnosti obiteljskih odnosa i interesa (navodnog) biološkog oca da se njegovo očinstvo preispita u svjetlu znanstvenih dokaza.
4. Iako uvođenje vremenskih okvira unutar kojih pretpostavljeni otac mora poduzeti radnje za osporavanje očinstva može, prema mišljenju ESLJP-a, imati za cilj zaštitu pravne sigurnosti i zaštitu interesa djeteta⁸⁰, ESLJP isto tako smatra da ti ciljevi ne nadmašuju nužno pravo pretpostavljenog oca da ostvari mogućnost osporiti očinstvo.⁸¹ Radikalno ograničenje na pokretanje postupka za osporavanje očinstva nije nužno "potrebno u demokratskom društvu" odnosno društvo u cjelini nema vidljive koristi od takve situacije. Potencijalni interes djeteta da uživa u "društvenoj stvarnosti" da je dijete osobe koja je upisana kao njegov/njezin otac ne može nadmašiti legitimno pravo potonjega da bude u prigodi osporiti očinstvo djeteta koje, prema znanstvenim dokazima, nije njegovo biološko dijete. Time se na osobu koja ne može osporiti očinstvo stavlja prekomjeren teret. Također, u situacijama kada mogućnost osporavanja imaju druge osobe s pravnim interesom, a ne i osoba koja je upisana kao otac, takvim se postupanjem osobu koja je upisana kao otac neopravdano stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na druge zainteresirane strane.⁸² To ipak ne znači da se osporavanje očinstva osobi koja je upisana kao otac ne može ograničiti. Ako je osoba imala sumnje u očinstvo i nije iskoristila mogućnost osporavanja u određenom roku, interesi djeteta mogu nadići interese osobe koja je upisana kao otac djeteta u utvrđivanju biološke činjenice, osobito ako ta osoba ne raspolaže uvjerljivim znanstvenim dokazima koji isključuju njezino očinstvo.⁸³
5. Raspravljajući o rokovima za pokretanje postupaka za utvrđivanje istine o podrijetlu, ESLJP je kao jednu od najvažnijih okolnosti uzimao u obzir svijest o činjenici biološkog srodstva odnosno isključenosti istoga. U tom smislu, analiza presuda ESLJP-a navodi na zaključak da je pri definiranju rokova za pokretanje ovih postupaka osobito relevantno je li i kada osoba koja ima

⁷⁹ Mizzi protiv Malte, Grönmark protiv Finske, Phinikaridou protiv Cipra, Çapın protiv Turske.

⁸⁰ Rasmussen protiv Danske, Mizzi protiv Malte.

⁸¹ Mizzi protiv Malte.

⁸² *Ibid.*

⁸³ Kordek protiv Poljske.

pravni interes za pokretanje ovih postupaka imala saznanje o takvoj činjenici.⁸⁴ S tim u svezi te uzimajući u obzir ono što je navedeno u prethodnim točkama, može se zaključiti kako su subjektivni rokovi ti koji su ključni kada govorimo o vremenskim ograničenjima za pokretanje maternitetskih i paternitetskih sporova, a objektivnim se rokovima ne bi trebalo prerano zapriječiti mogućnost utvrđenja istine o podrijetlu (i prije nego što se mogla javiti sumnja u istu).

6. Jednako kao i ograničavajući rokovi za pokretanje postupaka za utvrđivanje istine o podrijetlu, tako i prethodno provedeni postupci sami po sebi ne mogu opravdati odbijanje nadležnih vlasti da (ponovno) ispituju biološku činjenicu podrijetla. Treba pravilno odvagati potrebu osiguranja pravne sigurnosti, stabilnost obiteljskih odnosa te interese djeteta i drugih osoba uključenih u konkretan slučaj.⁸⁵
7. ESLJP smatra da iako osobe koje žele utvrditi identitet svojih predaka imaju vitalni interes zaštićen EKLJP-om za primanje informacija potrebnih za otkrivanje istine o važnom aspektu svog osobnog identiteta, istodobno treba imati na umu da zaštita trećih osoba može spriječiti da budu prisiljene da se prijave za bilo kakvo medicinsko testiranje, uključujući DNK testiranje. Međutim, ESLJP u svojoj praksi dosljedno zauzima stajalište kako država ne može opravdati izostanak ili dugu prolongaciju odluke u predmetima utvrđivanje podrijetla zbog neodazivanja na genetska testiranja. Smatra da je nepostojanje ikakve postupovne mjere za prisilno postupanje po sudskoj naredbi u skladu s načelom proporcionalnosti jedino ako je osigurano alternativno sredstvo koje omogućuje brzu identifikaciju u svrhu utvrđenja istine o biološkom podrijetlu.⁸⁶
8. Suprotstavljena stajališta koja u vezi s tzv. anonimnim porodicama postoje ne samo u Hrvatskoj nego i na širem europskom prostoru te kompleksne pravne dvojbe vezane uz taj institut upućuju na potrebu sustavne znanstvene obradbe predmetne tematike. U kontekstu okvira zadanih u ovome radu, važno je istaknuti da analiza prakse ESLJP-a upućuje na to da ESLJP u načelu priznaje pravo na anonimni porod kao legitimno, ali i ovdje potiče

⁸⁴ Kordek protiv Poljske, R. L. i drugi protiv Danske. ESLJP je također, u raznim slučajevima u kojima su muškarci priznali očinstvo s punom sviješću da možda nisu biološki očevi, ali naknadno, nakon isteka roka zastare, žele tražiti poništenje takvog priznanja, prihvatio da domaći sudovi mogu dati veću težinu interesima djeteta, a ne interesu podnositelja zahtjeva da opovrgne njegovo slobodno priznato priznanje. Vidi Yildirim protiv Austrije, Kňákal protiv Češke, Wulff protiv Danske.

⁸⁵ Ostace protiv Rumunjske, Boljević protiv Srbije, Scalozo protiv Italije.

⁸⁶ Ebru i Tayfun Engin Çolak protiv Turske, Mikulić protiv Hrvatske, Jevremović protiv Srbije, Canonne protiv Francuske.

razvoj mehanizama za (kasniju) uspostavu ravnoteže između prava djeteta da sazna identitet svojih roditelja i prava majke da odluči o očuvanju svoje anonimnosti i privatnosti.⁸⁷

9. U postupcima za osporavanje očinstva koje iniciraju odrasle osobe, važno je uzeti u obzir mišljenje djeteta. Ako se dijete protivi osporavanju, njegovo mišljenje ima značajnu težinu za donošenje odluke, ali sud može svojom odlukom osporiti očinstvo i utvrditi očinstvo druge osobe unatoč protivljenju djeteta ako je pravilno odvagao sve suprotstavljene interese. Interesi djeteta imaju posebnu važnost, pri čemu se procjena najboljih interesa djeteta na sličnim pravnim i činjeničnim okolnostima može razlikovati uzimajući u obzir specifičnosti svakog pojedinog slučaja.⁸⁸
10. ESLJP drži da poslovna nesposobnost sama po sebi ne može biti opravdavajuća okolnost da se osobi bez poslovne sposobnosti oduzme svaka mogućnost priznati očinstvo pri nadležnim tijelima ili pokrenuti postupak za dokazivanje očinstva.⁸⁹ To ipak ne znači da sve osobe bez poslovne sposobnosti trebaju biti u mogućnosti davati izjave o priznanju očinstva ili pokretati odgovarajuće postupke za dokazivanje očinstva, a da se istodobno nacionalnim zakonodavstvom ne trebaju predvidjeti mehanizmi zaštite za slučaj da osoba bez poslovne sposobnosti nije sposobna shvatiti značenje priznanja i dužnosti koje iz istog proizlaze. Isto tako, prema mišljenju ESLJP-a, vlasti mogu imati pozitivnu obvezu intervenirati u postupcima za utvrđivanje očinstva u najboljem interesu djeteta ako zakonski zastupnik djeteta nije u mogućnosti pravilno zastupati dijete, primjerice zbog teškog invaliditeta.⁹⁰
11. Iako smrt fizičke osobe predstavlja završetak njezine pravne sposobnosti, interesi vezani uz identitet, obiteljske veze i pravo na saznanje podrijetla mogu ostati relevantni za preživjele članove obitelji. S tim u svezi vrlo je važno stajalište ESLJP-a prema kojem privatni život pokojnika od kojeg je potrebno uzeti uzorak DNK radi utvrđivanja podrijetla ne može biti negativno pogođen zahtjevom u tom smislu podnesenim nakon njegove smrti.⁹¹

⁸⁷ Odièvre protiv Francuske, Cherrier protiv Francuske, Godelli protiv Italije.

⁸⁸ Usporedi Mandet protiv Francuske i Fröhlich protiv Njemačke.

⁸⁹ Krušković protiv Hrvatske.

⁹⁰ A. M. M. protiv Rumunjske.

⁹¹ Estate of Kresten Filtenborg Mortensen protiv Danske, zahtjev br. 1338/03, presuda ESLJP-a od 15. svibnja 2006., Jäggi protiv Švicarske, Boljević protiv Srbije.

4. ZAKLJUČAK

Pitanje prava na saznanje vlastita podrijetla jedno je od najsloženijih i najaktualnijih izazova u suvremenom obiteljskopravnom prostoru, kako na europskoj tako i na globalnoj razini. U kontekstu sve izraženijeg naglaska na zaštitu osobnog identiteta i privatnosti pojedinca, ovaj aspekt prava na privatni i obiteljski život dobiva sve veći značaj. Posljedično, praksa ESLJP-a u ovom području postaje sve bogatija i kompleksnija, odražavajući intenzivnu dinamiku između prava pojedinca da sazna vlastito podrijetlo i prava drugih uključenih strana, ponajprije roditelja, na privatnost i autonomiju.

Analiza recentne prakse ESLJP-a pokazuje da taj sud potiče učinkovitu i pravodobnu zaštitu prava na saznanje podrijetla. Naglašava obvezu država potpisnica EKLJP-a da u zaštiti tog prava djeluju bez nepotrebnog odgađanja te da razvijaju zakonodavne i institucionalne mehanizme koji omogućuju pravodoban i adekvatan odgovor na suvremene izazove u području identiteta, privatnosti i obiteljskih odnosa. ESLJP u svojim odlukama sustavno poziva na uspostavu ravnoteže između sukobljenih prava, ali i jasno upućuje na to da pravo na saznanje vlastita podrijetla predstavlja temeljni aspekt ljudskog dostojanstva i identiteta.

S tim u vezi, važno je da države potpisnice EKLJP-a stajališta koja ESLJP izražava u svojoj praksi ozbiljno uzmu u obzir te da razvoj njihovih obiteljskih zakonodavstava bude u skladu s porukama koje ESLJP kontinuirano oblikuje. To uključuje osiguranje transparentnih i učinkovitih procedura kojima se omogućuje ostvarivanje prava pojedinca na informaciju o vlastitu biološkom podrijetlu, uz poštovanje prava svih uključenih strana.

Hrvatski pravni okvir u ovom području nije u potpunosti usklađen s načelima i standardima koje postavlja ESLJP pa možemo reći da postoji širok prostor za normativni i institucionalni razvoj koji će pružiti uravnoteženu, pravodobnu i učinkovitu zaštitu prava na saznanje podrijetla. Stoga bi bilo uputno dodatno provesti analitički utemeljeno istraživanje koje bi domaći pravni okvir stavilo u kontekst zaključaka izvedenih iz prakse ESLJP-a, gdje će se konkretno definirati neusklađenosti hrvatskog zakonodavstva sa standardima ESLJP-a, identificirati praznine i ograničenja u postojećem sustavu te ponuditi ciljana normativna rješenja. Time bi se učinio još jedan korak k iniciranju pravnog okvira koji uistinu štiti identitet pojedinca kroz ostvarenje prava na saznanje istine o vlastitu podrijetlu, u skladu s europskim i međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava.

LITERATURA

Knjige, znanstveni i stručni članci

- Aras Kramar, S., *Komentar Obiteljskog zakona (Knjiga II)*, Organizator d.o.o., Zagreb, 2022.
- Besson, S., *Enforcing the Child's Right to Know Her Origins: Contrasting Approaches Under the Convention on the Rights of the Child and the European Convention on Human Rights*, *International Journal of Law, Policy and the Family*, vol. 27, br. 2, 2007., str. 137 – 159.
- Boone, I.; Vonk, M. (ur.), *The Right to Identity and Access to Information on Genetic Origin and Parentage*, Intersentia, Cambridge, Antwerp, Chicago, 2014.
- Breen, C., *The Standard of the Best Interests of the Child – A Western Tradition in International and Comparative Law*, Brill, Hague, London, New York, 2021.
- Collinson, J., *Making the best interests of the child a substantive human right at the centre of national level expulsion decisions*, *Netherlands Quarterly of Human Rights*, vol. 38, br. 3, 2020., str. 169 – 190.
- Fenton-Glynn, C., *Anonymous Relinquishment and Baby-Boxes: Life-Saving Mechanisms or a Violation of Human Rights?*, u: Boele-Woelki, K. et al. (ur.), *Family Law and Culture in Europe*, Intersentia, Antwerpen, Oxford, 2014., str. 185 – 198.
- Čulo Margaletić, A.; Preložnjak, B.; Šimović, I., *Presumption of Motherhood on Crossroad of Surrogacy Arrangements in EU*, u: Duić, D.; Petrašević, T. (ur.), *EU and comparative law issues and challenges series (ECLIC)*, vol. 3, 2019., str. 778 – 802.
- Flynn, E.; Arstein-Kerslake, A.; de Bhailís; Serra, M. L. (ur.), *Global Perspectives on Legal Capacity Reform – Our Voices, Our Stories*, Taylor & Francis, New York, 2018.
- Flynn, E.; Blanck, P. (ur.), *Routledge Handbook of Disability Law and Human Rights*, Taylor & Francis, New York, 2016.
- Hrabar, D., *Presuda u predmetu Krušković protiv Hrvatske*, u: Hrabar, D. (ur.), *Presude o roditeljskoj skrbi Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021., str. 45 – 61.
- Jakovac-Lozić, D., *Prosudbe Europskog suda za ljudska prava temeljene na dosezima suvremenih dokaznih sredstava u paternitetskim postupcima*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 61, br. 4, 2011., str. 1131 – 1180.
- Jović-Prlainović, O., *Presude Evropskog suda za ljudska prava protiv Republike Srbije o primeni genetskog testiranja u paternitetskim parnicama*, *Strani pravni život*, vol. LXV, br. 1, 2021., str. 47 – 61.

- Korać Graovac, A., *Presuda u predmetu Mikulić protiv Hrvatske*, u: Hrabar, D. (ur.), *Presude o roditeljskoj skrbi Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021., str. 85 – 104.
- Lucić, N.; Rešetar, B., *Utvrdjivanje porijekla djeteta u novom Obiteljskom zakonu*, Hrvatska pravna revija, vol. 16, br. 3, 2016., str. 133 – 148.
- Lulić, M.; Muhvić, D., *Pravo na identitet u sustavu ljudskih prava s posebnim osvrtom na selektivnu praksu Europskog suda za ljudska prava*, u: Barbić, J.; Župan, M. (ur.), *Identitet u prekograničnim privatnopravnim odnosima*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2021., str. 47 – 76.
- Margaria, A., *Anonymous Birth: Expanding the Terms of Debate*, International Journal of Children's Rights, vol. 22, br. 3, 2014., str. 552 – 575.
- Marshall, J., *Human Rights Law and Personal Identity*, Routledge, Abingdon, New York, 2014.
- Marshall, J. (ur.), *Personal Identity and the European Court of Human Rights*, Routledge, Abingdon, New York, 2022.
- Preložnjak, B., *Modern challenges in the implementation of the child's right to know his origin*, u: Duić, D.; Petrašević, T. (ur.), *EU and comparative law issues and challenges series (ECLIC)*, vol. 4, 2020., str. 1175 – 1203.
- Rešetar, B., *Komentar Obiteljskog zakona (Knjiga I)*, Organizator d.o.o., Zagreb, 2022.
- Simmonds, C., *An Unbalanced Scale: Anonymous Birth and the European Court of Human Rights*, Cambridge Law Journal, vol. 72, br. 2, 2013., str. 263 – 266.
- Smet, S., *Resolving Conflicts Between Human Rights: The Judge's Dilemma*, Taylor & Francis, Oxon, New York, 2018.
- Sormunen, M., *Understanding the Best Interests of the Child as a Procedural Obligation: The Example of the European Court of Human Rights*, Human Rights Law Review, vol. 20, br. 4, 2020., str. 745 – 768.
- Stein, M. A.; Mahomed, F.; Patel, V.; Sunkel, C.; Restivo, J. L. (ur.), *Mental Health, Legal Capacity, and Human Rights*, Cambridge University Press, Cambridge, 2021.
- Tobin, J.; Seow, F., *Article 7: The Rights to Birth Registration, a Name, Nationality, and to Know and Be Cared for by Parents*, u: Tobin, J. (ur.), *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2019., str. 51 – 58.
- Tobin, J.; Todres, J., *Article 8: The Right to Preservation of a Child's Identity*, u: Tobin, J. (ur.), *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2019., str. 281 – 306.
- Van Bueren, G., *Child Rights in Europe Convergence and Divergence in Judicial Protection*, Council of Europe, Strasbourg, 2007.

Villeneuve Gokalp, C., *Women who Give Birth 'Secretly' in France, 2007–2009*, Institut national d'études démographiques, Population, vol. 66, br. 1, 2011., str. 131 – 168.

Propisi

Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 12/2009.

Konvencija UN-a o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, br. 15/1990, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 12/1993, 20/1997, 4/1998, 13/1998.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 18/1997, 6/1999, 14/2002, 13/2003, 9/2005, 1/2006, 2/2010, 13/2017.

Europska konvencija o posvojenju djece (revidirana), Council of Europe Treaty Series – CETS No. 202, Strasbourg, 27. studenoga 2008. Dostupno na: Details of Treaty No. 202, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatyenum=202> (2. svibnja 2025.).

Konvencija o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini; Dodatni protokol uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine o zabrani kloniranja ljudskih bića i Dodatni protokol uz Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine u svezi presađivanja organa i tkiva ljudskog porijekla, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 13/2003.

Povelja Europske unije o temeljnim pravima, Službeni list Europske unije, C 202/389 od 7. lipnja 2016.

Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023, 156/2023.

Opći komentar Odbora UN-a za prava djeteta br. 14 (2013) o pravu djeteta da njegovi ili njeni najbolji interesi moraju imati prednost (čl. 3., st. 1.), CRC/C/GC/14, 29. svibnja 2013.

Praksa Europskog suda za ljudska prava

Mitrevska protiv Sjeverne Makedonije, zahtjev br. 20949/21, presuda ESLJP-a od 14. svibnja 2024.

- Cherrier protiv Francuske, zahtjev br. 18843/20, presuda ESLJP-a od 30. siječnja 2024.
- Scalozo protiv Italije, zahtjev br. 8790/21, presuda ESLJP-a od 6. prosinca 2022.
- Boljević protiv Srbije, zahtjev br. 47443/14, presuda ESLJP-a od 16. lipnja 2020.
- Çapın protiv Turske, zahtjev br. 44690/09, presuda ESLJP-a od 15. listopada 2019.
- Fröhlich protiv Njemačke, zahtjev br. 16112/15, presuda ESLJP-a od 26. srpnja 2018.
- Kordek protiv Poljske, zahtjev br. 54056/15, presuda ESLJP-a od 17. listopada 2017.
- R. L. i drugi protiv Danske, zahtjev br. 52629/11, presuda ESLJP-a od 17. ožujka 2017.
- Mandet protiv Francuske, zahtjev br. 30955/12, presuda ESLJP-a od 14. siječnja 2016.
- Canonne protiv Francuske, zahtjev br. 22037/13, presuda ESLJP-a od 25. lipnja 2015.
- Ostace protiv Rumunjske, zahtjev br. 12547/06, presuda ESLJP-a od 25. veljače 2014.
- A. L. protiv Poljske, zahtjev br. 28609/08, presuda ESLJP-a od 18. veljače 2014.
- Godelli protiv Italije, zahtjev br. 33783/09, presuda ESLJP-a od 25. rujna 2012.
- A. M. M. protiv Rumunjske, zahtjev br. 2151/10, presuda ESLJP-a od 14. svibnja 2012.
- İyilik protiv Turske, zahtjev br. 2899/05, presuda ESLJP-a od 6. prosinca 2011.
- Krušković protiv Hrvatske, zahtjev br. 46185/08, presuda ESLJP-a od 21. rujna 2011.
- Grönmark protiv Finske, zahtjev br. 17038/04, presuda ESLJP-a od 6. srpnja 2010.
- Wulff protiv Danske, zahtjev br. 35016/07, presuda ESLJP-a od 9. ožujka 2010.
- Darmoń protiv Poljske, zahtjev br. 7802/05, presuda ESLJP-a od 17. studenoga 2009.
- Phinikaridou protiv Cipra, zahtjev br. 23890/02, presuda ESLJP-a od 20. listopada 2007.
- Jevremović protiv Srbije, zahtjev br. 3150/05, presuda ESLJP-a od 17. srpnja 2007.
- Kňákal protiv Češke, zahtjev br. 39277/06, presuda ESLJP-a od 8. siječnja 2007.
- Jäggi protiv Švicarske, zahtjev br. 58757/00, presuda ESLJP-a od 13. lipnja 2006.
- Estate of Kresten Filtenborg Mortensen protiv Danske, zahtjev br. 1338/03., presuda ESLJP-a od 15. svibnja 2006.
- Ebru i Tayfun Engin Çolak protiv Turske, zahtjev br. 60176/00, presuda ESLJP-a od 30. svibnja 2006.

Mizzi protiv Malte, zahtjev br. 26111/02, presuda ESLJP-a od 30. siječnja 2006.
Odièvre protiv Francuske, zahtjev br. 42326/98, presuda ESLJP-a od 13. veljače 2003.

Mikulić protiv Hrvatske, zahtjev br. 53176/99, presuda ESLJP-a od 7. veljače 2002.

Yildirim protiv Austrije, zahtjev br. 34308/96, presuda ESLJP-a od 19. listopada 1999.

Nylund protiv Finske, zahtjev br. 27110/95, presuda ESLJP-a od 29. lipnja 1999.

Gaskin protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 10454/83, presuda ESLJP-a od 7. srpnja 1989.

Rasmussen protiv Danske, zahtjev br. 8777/79, presuda ESLJP-a od 28. studenoga 1984.

Mrežni izvori

Agencija Europske unije o temeljnim pravima (FRA), Legal capacity of persons with intellectual disabilities and persons with mental health problems, 2013. Dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2013/legal-capacity-persons-intellectual-disabilities-and-persons-mental-health> (28. travnja 2025.).

Hrvatska radio televizija, <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/u-kontejneru-u-zapresicu-pronadeno-novorodence-11538257> (15. svibnja 2024.).

<https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/ministarstvo-zbrinuto-dijete-ostavljeno-u-tzv-prozoru-za-zivot--12217725> (25. lipnja 2025.).

Merckx, E., Fröhlich v. Germany: (Ab)using the child's best interests to safeguard those of others, 2018. Dostupno na: Strasbourg Observers, <https://strasbourgobservers.com/2018/11/20/frohlich-v-germany-abusing-the-childs-best-interests-to-safeguard-those-of-others/> (28. travnja 2025.).

Report on Principles Concerning the Establishment and Legal Consequences of Parentage – “The White Paper”, Vijeće Europe, Odbor stručnjaka za obiteljsko pravo, Strasbourg, 2006. Dostupno na: <https://rm.coe.int/16807004c6> (28. travnja 2025.).

Who gets to decide? Right to legal capacity for persons with intellectual and psychosocial disabilities, Vijeće Europe, Povjerenik za ljudska prava, 2012. Dostupno na: <https://rm.coe.int/who-gets-to-decide-right-to-legal-capacity-for-persons-with-intellectu/16807bb0f9> (28. travnja 2025.).

Summary

Nataša Lucić *

PROTECTION OF THE RIGHT TO KNOW ONE'S ORIGIN IN THE PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS?

The right to know the truth about one's origin is a fundamental component of human identity and dignity. Although numerous international and European legal sources protect the right to know one's origin as a separate right or as a component of a more broadly defined right, they do not provide specific guidelines for the development of effective national mechanisms for the realization of this right. The burden of creating such mechanisms is placed on national legislators. Likewise, they do not offer clearer guidelines for achieving a balance in the event of a conflict between the right to know one's origin and other rights of its holder or the rights of other persons. In this context, the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR) becomes crucial because it offers guidelines for the interpretation and application of international standards in national legal systems.

The aim of this paper is a systematic analysis of the relevant case law of the ECtHR in the field of the right to know one's origin, with an emphasis on the judgments and the positions of the ECtHR expressed therein that can help the Croatian legislator in identifying existing limitations in the national legal framework. Based on the results of the analysis of the relevant practice of the ECtHR, the paper provides concrete guidelines for assessing the effectiveness of existing legal solutions and for defining the direction of future development of Croatian family legislation in this legal area.

Key words: European Court of Human Rights; private and family life; identity; origin

* Nataša Lucić, Ph. D., Associate Professor, Faculty of Law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Stjepana Radića 13, 31000 Osijek; nlucic@pravos.hr; ORCID ID: orcid.org/0009-0008-9528-3811